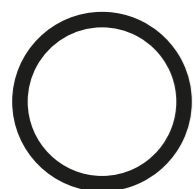

Hraničář

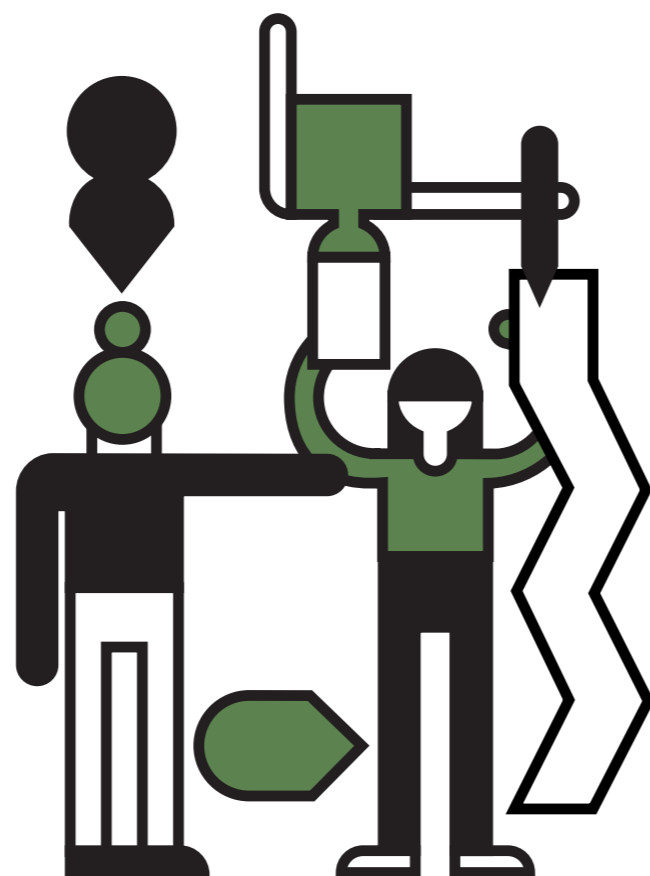
tematický časopis Veřejného sálu a Galerie Hranicář
sezóna 2017–2018

Pozdravy z Ústí
O dobrovolné skromnosti
Milada a Blue mind

- 4 Jsme rádi, že k nám chodíte**
Aleš Loziak
- 6 Jaký příběh vytváříme v Galerii Hraničář?**
Martina Johnová
- 8 Krása, popel už nepadá**
Karina Hoření
- 10 Překonat svůj stud**
Koleta Roubíčková
- 11 O studu bez ostychu**
Lenka Hlavičková
- 12 Sociální bydlení a model Housing First**
Jitka Žambochová a Vít Lesák
- 14 O dobrovolné skromnosti**
Hana Librová
- 15 Gender a klimatická změna**
Mikuláš Černík
- 16 Nesnesitelná lehkost plastů**
Karolína Žákovská
- 18 Česká republika jako příklad vypořádávání se s následky těžby uhlí**
Kateřina Davidová a Dan Heuer
- 20 Proč lidé chodí k vodě a jak ústečany k jezeru dopravit?**
Lukáš Pokorný
- 22 Pěstujeme zeleninu i sousedské vztahy**
Aleš Bárta
- 23 Ústecký kraj se mění a umělci by měli být u toho**
Mírek Koranda
- 24 Kulturní networking**
Christine Rahn
- 26 Hraničář je místem pro děti**
Pavína Loskotová
- 28 Festival ilustrace a komiksu**
Adéla Bierbaumer - Lukáš Pokorný - Magdaléna Gurská
- 30 Hraničář konečně i venku**

Milí čtenáři,

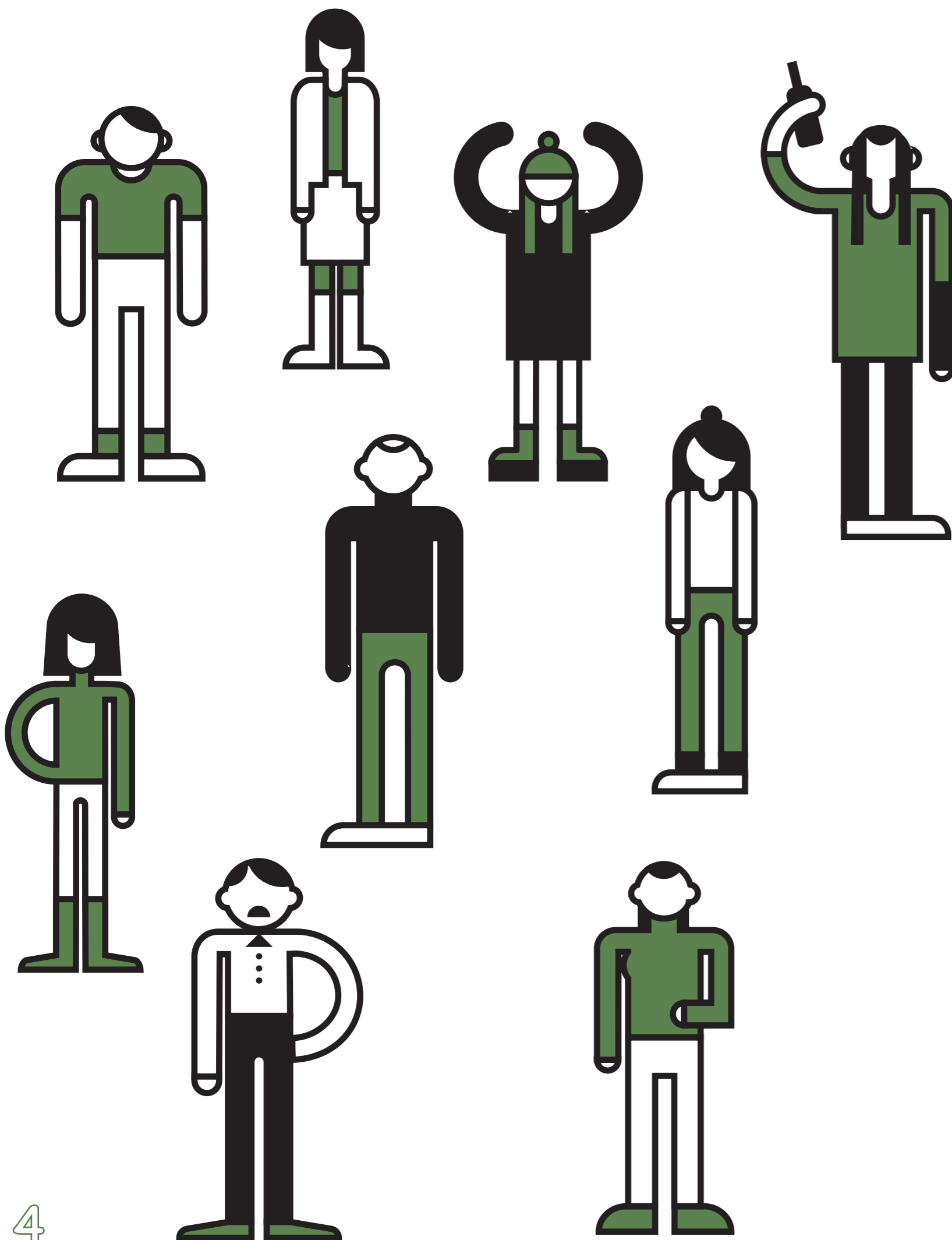
vítáme Vás u nového čísla časopisu Hraničář. Již podruhé uzavírá Veřejný sál a Galerie Hraničář svoji sezónu podzim 2017—jaro 2018 vydáním tematického magazínu. Aktuální vydání přináší texty různých autorů, kteří se buď aktivně podíleli na tvorbě tematického programu nebo přispěli na dálku novými články s neotřelými a přínosnými myšlenkami. Časopis je koncipován jako průvodce uplynulé sezóny a představuje široký kulturní rozsah. Dále poukazuje na důležitá témata regionu i samotného města, umožňuje tím čtenáři hlubší vhled do problematiky a ukazuje možné vize odborníků, kteří se tématy dlouhodobě zabývají.

Chcete-li se seznámit s celým projektem Pozdravy z Ústí, nezapomeňte si přečíst článek od Kariny Hoření. Celý půl rok jste nám mohli posílat fotografie vašich oblíbených míst. Míst, o kterých jste sami usoudili, že zosobňují to skryté Ústecké kouzlo tolik chybějící na klasických pohlednicích.

Dozvíte se, na jaká místa můžeme být v Ústí nad Labem hrdí a pro jaké fotografie se rozhodli žáci ústeckého gymnázia. V první části tohoto čísla se také věnujeme podzimnímu tématu Stud. Koleta Roubíčková i Lenka Hlavičková připravily své zamyšlení o tom, jakou roli hraje náš pocit hrdosti nebo studu vzhle

dem k tomu, co se odehrává v našich sociálních skupinách. Společenský tlak na to, co je dobré a co špatné, dokáže mít na jedince velký vliv. Neopomíjíme ani lokální témata, proto se v rozhovoru Jitky Žambochové s Vítem Lesákem dozvíte o inovativních projektech sociálního bydlení, jež se dlouhodobě zabývají přímou prací s lidmi, kteří přišli o bydlení, hrozí jim jeho ztráta, a nebo žijí v bydlení nekvalitním. Další vybrané texty se soustředí na druhé stěžejní téma letošního roku, kterým je ochrana přírody a životního prostředí a s tím spojené trendy šetrného způsobu života i vztahu ke krajině. Za stěžejní považujeme články biologky Hany Librové a aktivisty Mikuláše Černíka, kteří se zabývají aktuálními otázkami z oblasti ekologie a klimatické změny. V časopise se také dočtete o tom, že krajina a voda jsou pro Ústí obrovským potenciálem a jak se zničená oblast hnědouhelné pánve v podkrušnohoří může stát výhodným potenciálem pro tento kraj.

Přejeme Vám tedy inspirativní čtení.

Jsme rádi, že k nám chodíte

Aleš Loziak

Ředitel Veřejného sálu Hraničář. Působí jako pedagog – odborný asistent v ateliéru Photography (výuka v anglickém jazyce) na FUD UJEP a věnuje se vlastní umělecké tvorbě.

Jak zhodnotit uplynulou sezonu? Jako osobě z centra dění se mi na to těžko nahlíží. Můj pohled je přirozeně zkreslený, jakkoliv se mohu snažit být co nejobjektivnější. Během roku jsme v Hraničáři intenzivně diskutovali, jak široké spektrum diváků oslovujeme, a zdali na někoho nezapomínáme. Uvědomujeme si, že není jednoduché být pro všechny a zároveň si zachovat profilaci.

Troufám si tvrdit, že naše předsevzetí vybudovat z Hraničáře profesionální instituci se nám daří. Navázali jsme dlouhodobou spolupráci s městem Ústí nad Labem, které nedávno vyústilo ve schválení dvouletého financování, což Hraničáři zajišťuje určitou stabilitu a možnost dlouhodobého plánování. To je pro rozvoj naší instituce nutný předpoklad.

Profesionalita a kvalita kulturních pořadů se také odrazily ve velmi dobrých výsledcích dotačních titulů Ministerstva kultury ČR a Státního fondu kinematografie. Mimočodem, právě MKČR pozitivně ohodnotilo naši strategii půlročních témat – pro připomínku, podzim 2017 jsme věnovali tématu STUD a jaro 2018 tématu Tvář krajiny.

Podařilo se nám vytvořit ucelenou nabídku vzdělávacích pořadů pro školy. Díky tomu jsme navázali nové vztahy a oslovili tak ty, kteří jsou pro nás jedni z nejcennějších – děti, žáci a studenti – budoucí generace.

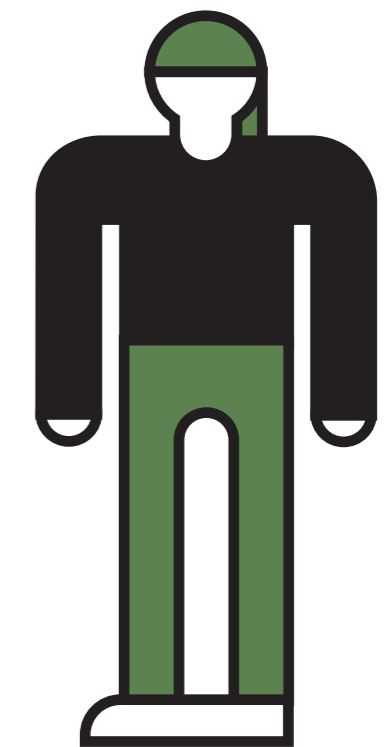
O podzimním víkendu 22.–24. září 2017 jsme realizovali první ročník Rodinného festivalu, jehož mottem je „Festival pro tvořivé děti a zvědavé rodiče“ – víkend plný hudby, tance, výtvarných dílen, workshopů a přednášek. Během října jsme kromě bohatého programu již po několikáté hostili ústecký divadelní festival KULT. V listopadu 2017 byl uskutečněn druhý ročník Festivalu ilustrace a komiksu, jež měl mezinárodní účast. V březnu jsme opětovně uvítali festival dokumentárních filmů Jeden svět a zhruba o jeden a půl měsíce později jsme poprvé hostili další dokumentární festival Elbe Dock, na kterém se udílí Cena Pavla Kouteckého. Mohu Vám prozradit, že organizátoři festivalu by rádi z Ústí nad Labem, Hraničáře a dalších prostor a míst našeho města vytvořili dlouhodobé zázemí tohoto festivalu.

Nemohu nezmínit osvětový pořad Re-vize Ústí, jehož hlavním organizátorem je ID Ústí. Tento pořad, který k mé radosti zaznamenal neobvyklý zájem, přivedl do Ústí nad Labem několikrát během jara mnoho odborníků, kteří se vyjadřovali k aktuálním celospolečenským tématům týkajících se nejen našeho města, ale i jiných měst, jimž není lhostejné, co se v nich děje a kam směřují.

Za další velmi důležitý rozvojový krok Hraničáře považuji vstup do přijímacího procesu Trans Europe Halles – mezinárodní sítě nezávislých kulturních center vybudovaných v industriálních či historicky cenných prostorech. Tato organizace představuje dynamickou platformu pro nápady, spolupráci a vzájemnou podporu mezi svými členy.

Abych ale nezůstal jen u samé chvály, je mnoho věcí, které se nám nepodařily. Jsme také nejistí a nervózní z toho, že nemáme Vaši zpětnou vazbu. Neradi bychom z Hraničáře vytvořili bublinu pro úzkou skupinu nadšenců. Jsme rádi, že k nám chodíte, věříme Vám a chtěli bychom znát Váš názor na to, co děláme. Pokud můžete, sdělte nám ho.

Děkuji všem členům týmu Hraničáře, všem dobrovolníkům, spolupracovníkům, členům spolku, partnerům, dalším institucím a ostatním subjektům, kteří se podíleli na kulturním obsahu uplynulé sezony a těším se společně s Vámi všemi na tu nadcházející.

Jaký příběh vytváříme v Galerii Hraničář?

Martina Johnová

Kurátorka Galerie Hraničář se zaměřením na současné výtvarné umění

„Výsledná forma půlročních témat se pohybuje mezi výstavou a živým programem a funguje na pomezí aktivismu a výstavně-uměleckého programu.“

Představte si, že žijete ve městě, v němž se neustále hovoří o důvodech a negativních okolnostech, které způsobily jeho současné neutěšený stav, tolik vzdálený od jeho původní vyspělosti a dnes již bájně prosperity. A přestože se do těchto konverzací jen málokdy necháte vtáhnout, silně na vás působí a ovlivňují vaše podvědomí. Potřebujete potom hodně síly, okolní podpory a odhodlání, abyste vůbec chtěli a mohli začít pro město něco dělat, nějak ho spravovat. Ale ta zmíněná síla se začíná pomalu objevovat. Přináší ji výjimeční lidé, kteří pak dále motivují i ostatní k angažovanosti ve snaze rozvíjet společnost. Snažím se na ně navazovat a svou roli vidím jednoduše v organizaci inspirativních výstav současného umění v hraničářské galerii. Propojujeme umělce s místními jednotlivci a skupinami skrze společné zájmy tak, aby z těchto setkání vznikaly nové podněty a přišlo se na další čerstvá a potřebná témata.

Příběh je práce diváka

V Galerii Hraničář se již třetím rokem zaměřujeme na půlroční tematické výstavní cykly, kterými se pokoušíme přispívat k posunu vnímání umění z pozice pouhé „estetické dekorace“ do přijímání umění jako nástroje změny, komunikace a otevřeného dialogu. Právě dialog a vyprávění by měly být uplatňovanou formou, překračující hranice pouhé tvorby výstav. Přejeme si pracovat dlouhodobě a připravovat živý program, který bude na výstavě přítomen. Smysl celého projektu se totiž může vyjevit až po dobu trvání výstavy, na níž jednotlivá díla cíleně navazují doprovodným programem, odehrávajícím se uvnitř galerie. V tomto směru se inspirujeme u zahraničních institucí, jejichž projekty spojuje pojetí muzea nebo galerie jako místa doplňujícího veřejnou sféru. My tedy v kulisách bývalého spolkového domu německé sociální demokracie ze 30. let vytváříme prostor, který provazuje umění, filosofii, sociologii, architekturu, ale i opomíjené detaily z každodenního života, genderová či

například ekologická témata. Usilujeme o koncepci výstav, které vytvářejí otevřený prostor pro prezentaci odlišných stanovisek s pomocí různých typů praxe – od výstav, přednášek a workshopů, až po tištěné publikace. Konkrétními výstupy našich aktivit se staly na podzim roku 2017 tematické celky Stud a na jaře 2018 Tvář krajiny.

Zbavit veřejnost studu

Stud, stydlivost, příkazy styd' se nebo naopak nestyd' se, ostuda, ale i ostych či cudnost. Co to všechno pro nás v 21. století vůbec znamená? Jsou to stále ještě jedny ze základních vlastností člověka, ovlivněné výchovou v kombinaci se sociálním prostředím a vlastní sebereflexí? Fotografie nahých těl jsou nyní přirozenou součástí internetu i komerce a na sociálních sítích se odhalují poslední lidská tajemství. Stud sám o sobě však neztrácí na významu, pouze mění svou formu. Psychologie a sociologie považují stud za pocit hrající stěžejní roli při vývoji člověka a analyzují ho jako jeden z účinných společenských faktorů. Neboť stud je v pravém slova smyslu společenským afektem: právě studem je formován vztah jedince a kolektivu, sounáležitosti a vyloučení, norem a odchylek – a provází nás celý život. Zajímalo nás napětí, potenciální příběh, který je do velké míry skrytý a můžeme ho jen tušit.

Zdá se, že schopnost vnímat stud je lidem vrozená, i když její forma pak závisí na dané kultuře. Výstava se proto fenoménu studu věnovala z různých úhlů pohledu a spíše než konstatovat, se pokusila vyvolat otázky. Na výstavě se prezentovaly projekty mladých českých a německých umělkyní, jako například Lei Petříkové, která zpracovala přímou metaforu studu ve fenoménu peepshow, jejíž historické kořeny sahají k různým optickým mechanismům. Kam se posunula hranice studu za posled-

ních více než sto let? V čem se liší pojetí a pohled na voyeurismus? Při prohlídce díla byl divák vystaven situaci, v níž je buď sám pozorován nebo se stává pozorovatelem. Německá umělkyně Latefa Wiersch vytváří sochy z předmětů našeho každodenního života. Ve svých instalacích se dostává do oblasti podvědomí, snu o smrti a sexualitě, který se zároveň ukazuje v paradoxní, absurdní a groteskní situaci. Na první pohled bizarní scéna díla vyvolává odpor i hanbu, ale také ironii samotného tématu. Umělkyně Lenka Balounová se ptala, jakou úlohu hraje stud v naší společnosti, která je ovlivněna masovými médii. Možnost sdílení textů, fotek nebo filmů na sociálních sítích po celém světě vytváří otázku nezbytnosti nové globální kultury studu. Její video zachycovalo lidi na ulici a dotýkalo se tématu tradičních společenských rolí a kontextu, plynoucímu z jejich očekávání. Společnost totiž nastavila určitý mantinel, a když chceme jít za něj, musíme se už překonávat.

Z druhého patra galerie jsme pak pro potřeby výstavy vytvořili pódiovou platformu pro umělecké performance, které jsou již ze své povahy pravým souborem mezi pocity studu, strachu a touhou vykročit z komfortní zóny. Živé akce ještě v mezičase doplnila zvuková instalace ve spolupráci s Českým rozhlasem a pořadem Zhasni!, což byl audio projekt o sexu a intimitě mladých lidí. V galerii jsme tak vytvořili intimní prostor, kde se otevřeně mluvilo i o tom, co si obvykle necháváme pro sebe, a ve kterém platilo, že co není zakázáno, je dovoleno.

Tvář krajiny

Projektem první poloviny tohoto roku se stalo téma Tvář krajiny. Z veřejného prostoru a zejména pak z politických a mediálních debat totiž skoro vymizela diskuze o životním prostředí. Dnešní nároky člověka na život a celkový ekonomický provoz devastují přírodu a čím dál tím více se oslabuje vztah člověka a přírody, vytrácí se potřebná citlivost vůči krajině. Obvykle jsme chráněni teplem a pohodlím domova a změny v přírodním světě nás míjejí. Proč ale například dochází ke změnám vztahu lidí k místu, kde žijí? Své domovy opouštíme s určitou lehkostí a často se sobecky orientujeme na přežití ze dne na den. K dobrému životu však patří přirozený zájem o prosperitu přírody a uznání jejích krás, především krás krajiny. To vše nás vedlo k tomu, že jsme do Hraničáře přivedli téma jarní výstavy o smyslu environmentálních otázek.

Oporou ve výběru témat pro nás byly velmi inspirativní texty socioložky a environmentalistky Hany Librové. Vznáší otázky jako jakou roli hrajeme ve snahách o ochranu přírody a v každodenní realitě? Máme se podílet na snahách zachránit devastaci přírody, nebo se máme chopit radikálně nového technického dobrodružství? Někteří stále váháme, jestli jsme objevitelé nebo pečovatelé. To jsou témata, které právě pro severní Čechy znamenají obrovskou výzvu do budoucnosti. S těmito podněty souvisely i snahy o vytvoření výstavy a programu, který představil vzájemně propojená témata permakultury, biodiverzity, recyklace, znečištění, městské divočiny a za pomoci místních komunit jsme se pokusili o drobné adaptace, jak přístup ke krajině zlepšit. Z těchto důvodů jsme část programu přenesli do veřejného prostoru a lokální krajiny v podobě procházek s odborníky, objevování místní flóry nebo třeba intervence v místech komunitních zahrad i jezera Milada. Ale zpátky k výstavě.

Skupinová výstava Tvář krajiny představila díla současných umělců, kteří se dlouhodobě věnují tématu přírody a ekologie, a projekty odborníků z oblasti geobotaniky a krajinné architektury. Umělec Aleš Zapletal na výstavě reprezentoval téma permakultury, které již od 70. letech 20. století odkazuje k systému hospodaření, respektive k filosofii dlouhodobě udržitelného způsobu života, jenž byl velmi populární v otevřenějších subkulturách a komunitách. Permakulturní přístup je založen na soužití různých živočišných i rostlinných druhů, v němž člověk nehraje dominantní roli.

Ve svých obrazech tak rozvrhnul různé kulturní symboly a kombinoval artefakty (například primitivní kamenné menhiry, kulturní záhony i zahrady), pozoroval a napodoboval ekosystémy, které se v přírodě odehrávají. Adam Vačkář představil svůj dlouhodobý zájem o kritický pohled na roli předmětů v naší konzumní společnosti. Téma živé, neživé a mrtvé hmoty přetavil do abstraktních tvarů a synergie plastových materiálů s organickými procesy v přírodě. Lucie Králíkové z Efemér pracovala s květinami na mnoho způsobů, ale snad žádný z nich nebyl úplně obvyklý. Lucie vystudovala obor zahradní a krajinné architektury a v roce 2011 založila výtvarně-ekologickou platformu Efemér. Zaměřuje se na roli rostliny v české lidové kultuře, její aktivity souvisejí ale i s krajinou, lidmi a pamětí. Několik měsíců zkoumala konkrétní ústecké lokality, které se nenápadně proměňují na místa městské divočiny. Okraj města pak odkryl botanik Jan Albert Šturma, který v galerii připravil site specific instalaci z invazivních i neinvazivních stromů, keřů a trav výrazně kosmopolitního původu. Nevšední zážitek z noční šedé zóny plné křovin byl zjednodušeným zprostředkováním spontánní proměny příměstské krajiny plné neregulované a divoké přírody.

Vytvářet progresivní věci znamená dát hlavy dohromady

Letošní sezóna přinesla také krátkodobější a na první pohled civiliznější aktivity, jako byl například projekt Pozdravy z Ústí, výstava Vnitrobloky nebo připravovaná výstava mentálně handicapovaných dětí s autistickou poruchou. Experimentování, které v galerii rozvíjíme, má pochopitelně také své rizikové faktory, mezi něž patří zejména jisté nepochopení ze strany návštěvníků či města. Snažíme se na tom pracovat, proto náš galerijní tým již připravuje různé aktivity v oblasti komunikace s divákem – edukační programy, vzdělávací workshopy, komentované prohlídky s lektory, umělci i kurátory, či veřejné debaty a přednášky.

Galerie by měla plnit občanskou úlohu – měla by sloužit pro potěšení i poučení diváka. Pro jistotu ještě zopakují známé klišé, že umění se totiž nemá jen líbit, ale má přivést k zamyšlení či reflexi a záleží na otevřenosti diváka, jak a jestli je chce číst.

Vítejte v Galerii Hraničář!

Krása, popel už nepadá

Karina Hoření

je socioložka, pracuje na Fakultě sociálních věd UK a zabývá se komunitními projekty. Pochází ze Sudet.

„Především kvůli narušení dominantního obrazu chudoby a sociálních problémů vymyslelo sdružení Hraničář projekt Pozdravy z Ústí, který měl dát obyvatelům možnost, aby sami a jednoduše ukázali svůj obraz města.“

„Nepořádek mezi domy a obchod s chudobou, to je ústecké sídliště“, „Gheta a zadluženost ničí Ústí“ nebo „Leon z ústecké zoo je světovou hvězdou“. To jsou jen některé titulky, které vytvářejí obraz Ústí nad Labem v regionálních i celostátních médiích.

Především kvůli narušení dominantního obrazu chudoby a sociálních problémů (Leon promine) vymyslelo sdružení Hraničář projekt Pozdravy z Ústí, který měl dát obyvatelům možnost, aby sami a jednoduše ukázali svůj obraz města. V průběhu jara 2018 nahrávali své oblíbené fotky Ústí na web projektu na stránkách Hraničáře. Deset snímků bylo na konci vybráno, aby byly vytištěny jako pohledy, které se mohou rozletět do světa jako žitá zpráva o Ústí.

Forma (i když jsou pohledy už možná archaické) byla zvolena tak, aby se do Pozdravů z Ústí mohl zapojit každý. Nakonec jsme shromáždili přes 180 fotografií. Jako celek vypovídají o napětí mezi industriální minulostí Ústí a okolní krajinou. Toto napětí je patrné i v komentáři k jedné fotografii na facebooku, zadumanému pohledu na jezero Milada: „Krása. Popel už nepadá a halda strusky vyvezená z trmické elektrárny zarostla“. Komentářů ale bylo příliš málo, abychom mohli usuzovat i něco o tom, proč lidé posílali určité fotky a jaký vztah mají k daným místům. V rámci doprovodného programu projektu jsme ale uspořádali setkání s různými skupinami lidí a nad fotkami si povídali o jejich vztahu k Ústí. Na těchto setkáních se vytvořily nejednoznačné a nestálé kategorie vztahů k městu.

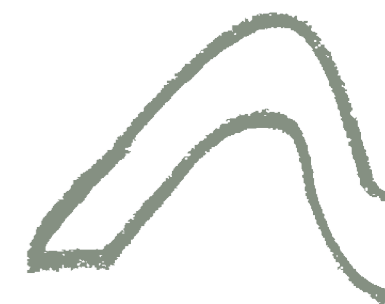
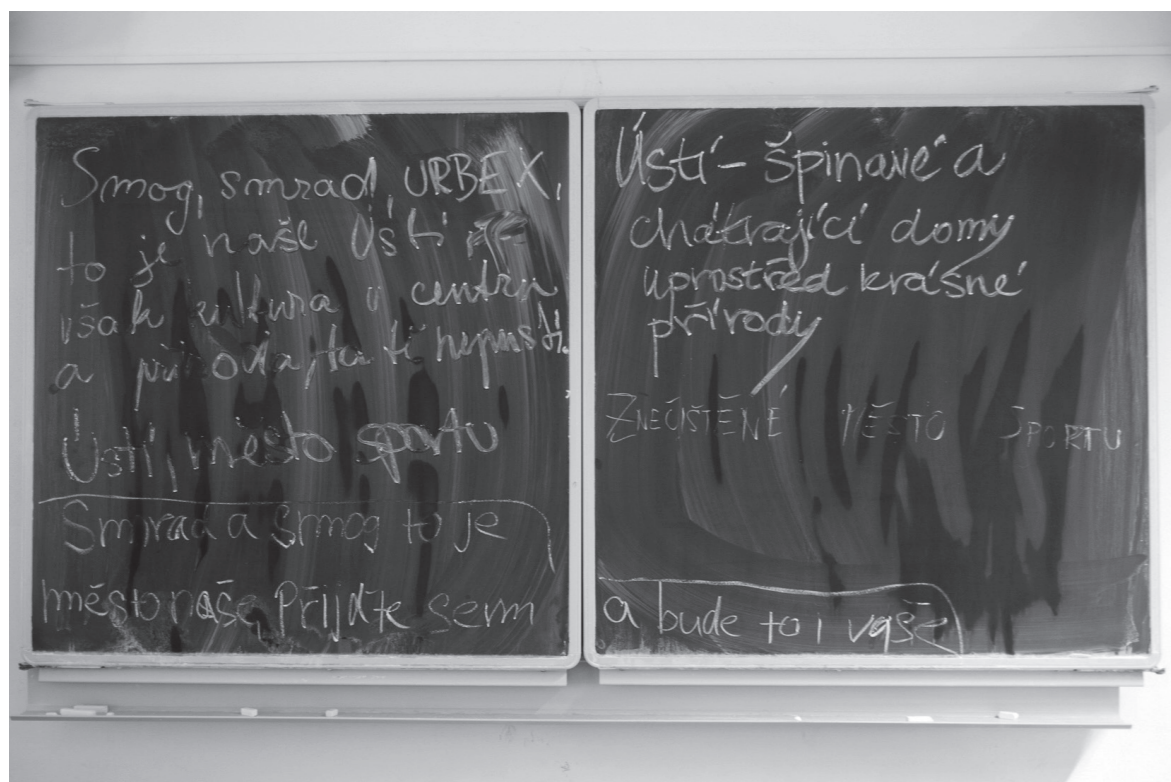
Krajináři: Na storytellingových workshopech s dětmi se zdálo, že všichni účastníci by byli raději někde venku. Na fotkách, které přinášeli a na příbězích, které vyprávěli, město skoro nemělo místo, maximálně někde dole a daleko. Hlavní roli ale hrály vyhlídky a kopce kolem a já se bála, že Pozdravy z Ústí o Ústí vůbec nebudou a ukáže se, že z něj všichni chtějí utéct aspoň o víkend.

Drzouni: Žáci ZŠ Palachova a studenti Gymnázia Jateční jsou často první generací narozenou v Ústí. Fotografie, které do projektu dodali, také často ukazovaly místa spojená s domovem – ulici, kterou chodí do školy, rodinný dům. Když měli ale vymýšlet slogan, který by charakterizoval jejich město za ně všechny, nedokázali se odpoutat od negativního obrazu města, jakkoliv jejich osobní zážitky takové nejsou.

Aktivisté: Jednou z forem vybírání fotek pro pohledy byla i výstava ve foyer hraničářského sálu. Návštěvníci diskuze Re-vize Ústí hlasovali barevnými papírky pro jednotlivé fotografie. Vyhrála samozřejmě jediná fotografie, kde hlavní roli hráli lidé a která říká, že „Ústí tvoří lidé“ (s čímž nejde polemizovat). Že se ale jednalo o specifickou skupinu lidí ukazuje, že najednou měly úspěch i další úplně jiné fotky – industriální zákoutí či brutalistní architektura obchodního domu Labe.

Bylo by banální zkonstatovat, že projekt Pohledy z Ústí ukázal, že různí lidé mají rádi různá místa. Osobně bych nejvýš hodnotila samotný proces – že skrze posílání fotografií, komentování, vyprávění příběhů a přemýšlení o své volbě byly tyto různé osobní vztahy k městu vyjádřeny a že obrazová forma a přístupné způsoby zapojení opravdu pomohly tomu, že se lidé účastnili.

Fotky na pohlednice nakonec vybraly odlišné skupiny lidí (veřejnost, členové spolku Hraničář, studenti a žáci) tak aby nevyhrál jen většinový názor. Přesto není třeba brát soubor pohledů jako nějakou definitivní a pravdivou výpověď o Ústí nad Labem – má inspirovat k přemýšlení, jaké je vaše město. Pokud chcete opravdu vyjádřit svůj vztah k němu a nebo něco důležitého k tomuto článku dodat, můžete pohledy posílat také na adresu Karina Hoření, Fakulta sociálních studií, U Kříže 8, 158 00 Praha 5.

Překonat svůj stud a uvědomit si, že jsme si rovnocenní s ostatními

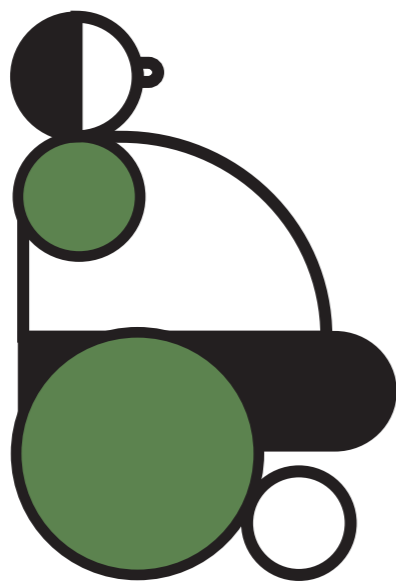
Koleta Roubíčková
Studentka sociologie FSV UK a dobrovolnice v Hraničáři

„Společenský tlak na to, co je dobré a co špatné, dokáže mít na jedince velký vliv. Pak se v nás však projeví pocit studu a pokud ho cítíme často, začne se objevovat i pocit méněcennosti.“

Stud, v menší či větší míře, byl, je a bude součástí běžného života každého z nás. V určitých chvílích ho dokonce vnímáme už jako samozřejmost. Nepřemýšlíme o něm. Zůstane po něm jen nepříjemná vzpomínka, na kterou se snažíme nemyslet. Není to věc, o které bychom se rádi bavili, nemluvíme o ní, nesdílíme ji s ostatními. Občas nám tak může připadat, že situace, kdy stud zažíváme, jsou následkem našich individuálních nedostatků.

Z čeho však tyto nedostatky vycházejí? Každý člověk je součástí několika skupin. O některých víme, o jiných ne, v některých jsme dobrovolně, z jiných bychom se nejraději dostali. A právě s těmito skupinami sdílíme určité charakteristiky, které jsou v celospolečenském měřítku různě hodnoceny.

V otázce sociálních nerovností existují dvě pojetí, která je řeší. Ačkoliv mají odlišný přístup, vzájemně se doplňují. První je pojetí přerozdělování, které se zaměřuje na ekonomické nespravedlnosti a na než byl v minulosti kladen větší důraz. Čím dál, tím víc se však upírá pozornost na pojetí uznání. To je spojeno se statusem a lidé, kteří nespravedlnosti zažívají, se potýkají s nižší úctou a vážností. Zde se charakteristiky, které skupiny mají, přetvářejí do hierarchie hodnot, kdy jsou charakteristiky skupin s nižším statusem umístěny nížko.

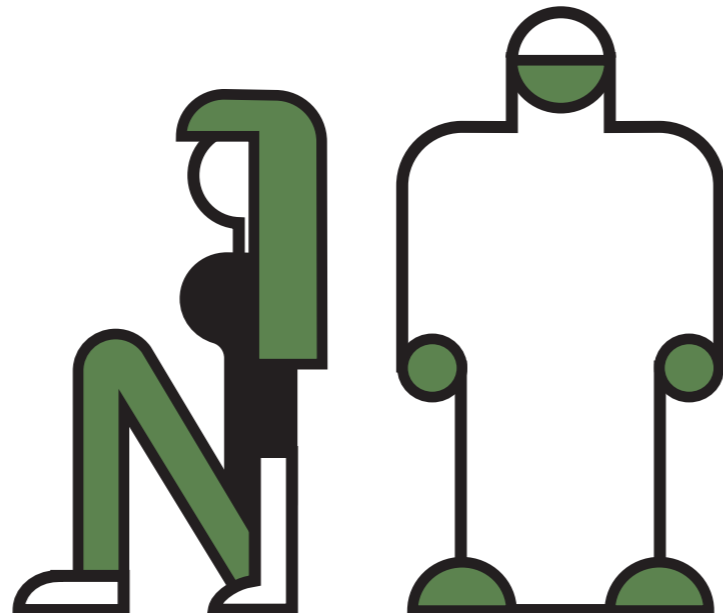

Co pak mohou dělat lidé, kteří do takové skupiny patří? Mohou s touto hierarchií souhlasit. To není nic neobvyklého. Společenský tlak na to, co je dobré a co špatné, dokáže mít na jedince velký vliv. Pak se v nás však projeví pocit studu a pokud ho cítíme často, začne se objevovat i pocit méněcennosti. I této hierarchii se však můžeme postavit. Překonat svůj stud a uvědomit si, že jsme si rovnocenní s ostatními. Pouze potom můžeme situaci aktivně změnit. V dnešní době je to dobře viditelné například na případech žen, homosexuálů či etnických menšin. Uvědomění si, že patříme do konkrétní skupiny, která je nespravedlivě hodnocena, nám pak pomůže lépe bojovat za svá práva.

V tomto ohledu je zajímavá otázka Ústí. Asi pro nikoho není překvapením, že z pohledu České republiky má Ústí a celý Ústecký kraj poměrně negativní pověst.

Je vnímáno jako problematická oblast, se kterou se již skoro nedá nic dělat. Chudý region s vyšší nezaměstnaností, sociálními problémy a v budoucnosti možná dokonce i vyloučená lokalita. Moc pozitivně to nezní. Z vlastní zkušenosti musím říct, že reakce na zjištění, odkud pocházím, tomu odpovídají. Doplněné ještě větším údivem poté, když řeknu, že bych se sem chtěla po škole vrátit.

Co se s tím však dá dělat? Jedna z možností je rezignace, která tu bohužel má své stálé místo. Naproti ní však stojí snaha o změnu, která se – i s pomocí Hraničáře – začíná pomalu projevovat. Nejdříve je tedy potřeba překonat svůj vlastní stud spojený s tím, že by snad Ústí nemělo svou hodnotu. Až na to se dají vytvořit platformy a komunitní aktivity, skrze které by se pomohlo i ostatním překonat tuto hranici a vytvořit konkrétní program na zlepšení situace.

O studu bez ostychu

Lenka Hlavičková
Psychoterapeutka, absolventka oboru sociální pedagogiky a etopedie na Univerzitě Hradec Králové a doktorského studia pedagogiky a filozofie výchovy na Univerzitě Palackého v Olomouci (dlouhodobé stáže v zahraničí – USA, Portugalsko, Mozambik aj.).

„Netrápíme se pro věci, jaké jsou, ale pro to, co si o nich myslíme“. Tak zní citát, který je nám, psychologům a terapeutům, tak blízký a dobře známý. Zjistit, kdo je jeho skutečným autorem, by byla detektivní, a v tuto chvíli i trochu zbytečná práce. (Jen tak pro zajímavost, někteří tato slova připisují filozofovi Epiktétovi či některým jeho současníkům, jiní zmiňují behaviorálního psychologa Alberta Ellise.) Podstatné je, že stále platí. Určitě si sami vybavíte spoustu příkladů. Například stud.

Styděli jste se někdy? Za co? A proč vlastně? Znáte to... Na něčem vám ohromně záleží. Zároveň se obáváte, jak to dopadne. Jak zapůsobit a přesvědčit? Mám na to vůbec? Neztrapním se? Může se to týkat prvního rande, státnic nebo třeba pracovního pohovoru. V sázce je mnoho a tomu odpovídá množství emocí, které se v člověku víří silou orkánu. Horká hlava a sucho v hrdle, tlukot srdce – probouzí se v nás šelma lačná po vítězství, připravená lapit svou kořist. Už u nás mysl začíná přehrávat hollywoodské scénáře našeho života, sladké happyendy. Ale ouha! Kolena se najednou podlamují. Pokoušejí se o nás mdloby. Ruce a hlas se chvějí, až nejsme schopni vydat hlásku. Poleje nás chladivý pot. STUD. Jak tohle může dopadnout?

Přesně podle toho, co si o situaci, ale i sami o sobě myslíme. Ne, že by stud šlo zcela ovládnout. Jedná se o přirozenou reakci našeho těla v momentě, kdy dochází k narušení intimity – toho nejcitlivějšího, co máme. Stud je v takových situacích naším pomocníkem, který radí stáhnout se a schovat v prostoru, jež vnímáme jako bezpečný. Pračlověk, když byl nahý, byl jako naprosto bezmocný vydán napospas osudu. Co ale, když nám stud začne hatit plány? Když se stydíme až moc?

To se často děje paradoxně v situacích, kdy vlastně o nic nejde. (Když nejde o život, nejde o nic – praví jiný oblíbený bonmot.) Úspěch v pracovním pohovoru? Snaha o zaujetí protějšku? Je to opravdu důležité? Viděno optikou člověka jako živočišného druhu – nikoli. Pracovních nabídek jistě existuje více, stejně jako potenciálních partnerů. Přesto podobné situace prožíváme, jako by bylo v sázce naprosto vše. A zpravidla platí, že čeho se nejvíce obáváme, to se také stane. Jak je to možné?

V průběhu staletí a tisíciletí člověk stud jako vcelku jednoduchou emoci socializoval. Prostý ostych se rozšířil o prožitek hanby, stud jsme začali vnímat mnohem komplexněji a zažívat v rozličných situacích. Zatímco ostych je přirozený, hanba naučená. Zahanbení se cítíme, když nám někdo určuje, jak bychom se měli chovat, jací bychom měli být, jaký je ideál. A světe div se, někdy si takové věci dokonce namlouváme sami. I když si to vůbec neuvědomujeme. Neuspěla jsi u pohovoru? Asi fakt nic neumíš. Nechce s tebou chodit? Co jsi za člověka? A co ty státnice? Jak chceš v dnešní době fungovat bez titulu, když všichni ostatní nějaký mají? Čím víc se něčeho bojíme, tím víc se začínáme třást, kolena se nám podlamu-

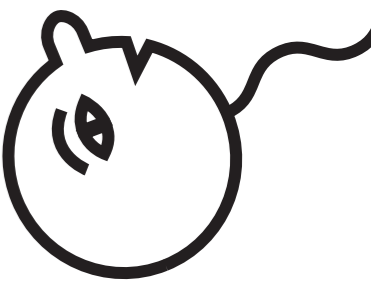
jí, potíme se a červenáme. Mozek vypíná, protože tělo koncentruje veškerou energii na obranu „svého pána“, který je v ohrožení. Můžeme v takovém stavu uspět? Těžko. Ne proto, že bychom za nic nestáli, ale proto, co si o věcech (a jejich významu) myslíme.

Kdo určuje, co je v životě správné a co ne, když je každý člověk jiný? Proč by se měli bezdětná neprovdaná žena anebo třeba muž, který neumí opravit auto, cítit méněcenní? Jistě dokážou spoustu jiných věcí, pro které má jejich život smysl. Mohou se stydět za to, že nespádají do kolonky „ideál“. (Existuje vůbec něco takového?) Anebo mohou naplno využít dalších možností, které jim život nabízí – třeba aktivně bojovat za lepší životní podmínky ve městě nebo otevřít útulek pro toulavé kočky. A být šťastní. A proč ne?

Jsme to pouze my sami, kdo určuje, jaké by měly naše životy být a kdo se zodpovídá druhým. Ten, kdo si to uvědomí, je osvobozen. Může si klidně zpívat na ulici nebo sám vyrazit na oblíbené divadelní představení, i když se ostatním nechce. Může si naservírovat luxusní snídani do postele, protože si za to stojí. Může být takový, jaký je, a zároveň šťastný. Nestydět se za sebe. Nevěříte?

Ukončím svou úvahu známou historkou, jež se traduje o práci dříve zmíněného psychologa Ellise. Doktor Ellis měl kromě jiných pacientů v péči pána, který se nesmírně styděl. Jednoho dne zadal doktor svému pacientovi domácí úkol. Měl po cestě newyorským metrem před zastavením vlaku vždy hlasitě vykřiknout název stanice, do které se cestující blíží. Sama si dokážu velmi živě představit, jak se asi onen pán mohl cítit. Přesto šel do metra a úkol svého terapeuta splnil. A víte, co se stalo? VŮBEC NIC! Několik cestujících mu dokonce poděkovalo, že jim velmi pomohl se ve spleťtém systému metra zorientovat. Pacient byl ze svých úzkostí vyléčen.

Jsem přesvědčená o tom, že takového pána (nebo paní) si každý z nás nosíme v sobě. Směji se už jen při té představě. Přejí všem krásné léto a hodně odvahy!

Sociální bydlení a model Housing First

Jitka Žambochová

Architektka, věnuje se urbanismu a strategii rozvoje měst. Zakladatelka motivační platformy ID Ústí.

Rozhovor Jitky Žambochové (JŽ) s ředitelem Platformy pro sociální bydlení Vítem Lesákem (VL)

JŽ: Ty jsi byl dneska v Ústí. Co jsi tam řešil?
VL: Byl jsem přizvaný na jednu z dalších koordinačních schůzek, kde se řeší budoucnost lidí z ubytoven. V Brně se také zavírala ubytovna, takže s tím máme zkušenosti. Něco jiného je ale řešit tento problém v Brně, kde existuje dlouhodobá koncepce, jak bytovou nouzi řešit a v Ústí, kde nejde stavět na vybudovaných základech, aktéři si vzájemně nedůvěřují a město to ve skutečnosti moc řešit nechce.

JŽ: Co si myslíš o Ústí? Jak ses sem dostal?
VL: Ústí sleduji dlouho. Když jsem ještě pracoval ve vládní Agentuře pro sociální začleňování, dělali jsme projekt v Trmicích, který byl ale s Ústím hodně provázaný. Už v té době, asi před osmi lety, bylo vidět, že se do řešení těch sociálních problémů nikomu z politiků vůbec nechce. A je vidět, že i samotné neziskovky tady jsou zvyklé na nějaký způsob práce při řešení bytové nouze, který není úplně současný. Navíc díky současné politice nemají podporu, což jejich činnost zásadně ovlivňuje.

JŽ: Teď aktuálně řešíme problém rušení dvou ubytoven a je kolem toho několik názorových proudů – jedni říkají, že nepomůžou odborníci zvenčí a je důležité hlavně mluvit s komunitou, druzí, že je to legislativní problém a město za to nemá odpovědnost, další, že tohle zavírání ubytoven není lidské, ale vlastně nemáme řešení... Téma v Ústí rezonuje a je vidět, že to je ve skutečnosti širší problém – klesají ceny nemovitostí, lidé kolem ubytoven trpí. Jaký je tvůj názor?
VL: Úplně bych se neztotožňoval s žádnou z těch stran. Je to vlastně kombinace všech přístupů. Spousta politiků říká, že se nedá nic dělat, protože je špatná legislativa, ale není to pravda. Každé druhé krajské město – třeba Brno, Ostrava, Pardubice – něco dělat dokáže a výsledky jsou dobré. Nástroje, jak to řešit, tu jsou.

JŽ: Jaké jsou ty nástroje?
VL: Jedním z nástrojů je třeba vykupovat byty v exekucích, prázdné, levné byty a vytvářet z nich bytový fond, protože když město nemá byty, tak přichází o velkou možnost ovlivňovat dění v lokalitách. Navíc, když si vezmete, že ten byt tu stojí třeba sto tisíc... Ústí má extrémně málo městských bytů. Takže rozšiřovat bytový fond je jedna věc. Je ale celá řada dalších možností. Třeba spolupracovat se soukromníky, navázat s nimi partnerství, aby své byty poskytovali sociálním nájemníkům za nějaké garance města a dohledu sociálních pracovníků, což dělají třeba neziskovky v Ostravě nebo v Praze.

JŽ: Jak dlouho trvá řešení takového problému?
VL: V Brně se za posledních pár let udělala velká změna a dnes už máme dobré výsledky. V Ústí se zdá, že se toho všichni bojí – že je to nekonečný, neřešitelný problém a nikomu se do toho nechce, protože se bojí, co by to všechno znamenalo.

JŽ: Ty jsi na Re-vizi Ústí mluvil o principu řešení pomocí metody Housing First, která spočívá v tom, že se lidem poskytne nejdříve bydlení, za stejných podmínek jako normálně a spolu s tím i intenzivní sociální práce. V Brně tenhle systém funguje na 96 %, skoro všichni si bydlení po roce udrželi. Kde se tenhle systém vzal?
VL: Housing First vznikl v Severní Americe, kde nejsou žádné městské byty a součástí jejich týmů byl vždycky jeden realiták, který pomáhal hledat volné byty a vyjednávat podmínky. Když má nějaký soukromník hodně prázdných bytů, tak se mu to vyplatí. S tím, že sociální nájemníci musí platit nájem a dodržovat všechna pravidla. Když je problém, tak se řeší i se sociálním pracovníkem. Ono je to v důsledku vlastně jedno, jestli je to městský nebo soukromý byt, důležitý je ten princip. Ústí má momentálně sice málo městských bytů, ale může začít právě se systematickou spoluprací se soukromými majiteli.

JŽ: Známe tedy problém a víme, že existuje celkem spolehlivé řešení, které spočívá v tom, že se staráme především o bydlení lidí a práce a rodina přijde za tím. Máme to ověřené už i v českém prostředí. Tak v čem je háček?

VL: Je trochu nešťastné, že se často zacílí na ten správný problém a taky málokdo ví, že se to dá řešit a jak.

JŽ: Jaký je problém tady v Ústí?
VL: V Ústí se myslí, že problém jsou nějakí cizí přivandrovalci, kteří nám ničí město a že je třeba tento příliv zastavit. Nebo že bychom měli ty, kteří už přišli, nějak dostat pryč. Pokud si definujeme problém jinak, třeba že jsou tu chudí lidé, kteří vypadávají z bydlení a jsou zadlužení – a které kdybychom stabilizovali v bydlení a pomohli jim poradenstvím, tak budou vlastně normálními sousedy a jejich dětem se bude líp dařit ve škole – už se s tím dá pracovat. Princip Housing First přišel před 10 lety, přesto spousta lidí neví, že existuje a funguje. Je třeba trochu změnit přemýšlení i mezi odborníky.

JŽ: Jak město dnes řeší vzniklou sociální situaci?
VL: Je celkem zajímavé, že tady dlouhodobě nikdo ten problém nechce řešit a spíš se různými opatřeními situace ještě víc komplikuje. Ale přesto všechno nakonec politici a úřad města tráví spoustu času tím, že to řešit musí a tu velkou energii tomu nakonec stejně věnovat musejí. A i přes to, že se město tváří, že za to nemá odpovědnost, tak nakonec stejně pomáhá hledat byty a počítá lidi, kteří bydlení ještě nedostali. Takže k tomu, že bydlení je nejdůležitější, vlastně docházejí sami. Město se to teď prostě snaží nějak zvládnout – nechtějí mít lidi na ulici, nechtějí negativní pozornost médií, chce, aby se situace stabilizovala. A dokonce chtějí, aby lidé v bydlení zůstali, aby nemigrovali.

JŽ: Jak bys situaci v Ústí ideálně řešil ty?
VL: Je třeba dělat osvětu a je třeba to umět dobře politicky komunikovat. Město už to vlastně řeší. Ale není dnes moc cool, že pomáháme nejslabším. To praktické řešení není problém, problém je komunikace.

JŽ: V čem tedy spočívá praktické řešení?
VL: Obecně jde vlastně o rozšiřování dostupnosti bydlení pro všechny obyvatele města. Je důležité, aby motorem změny nebyl jeden člověk, ale několik lidí – vedení města, vedoucí sociálky, byťák (odbor správy obecního majetku). Nejdříve je třeba domluvit se kudy vede cesta, a pak do toho zapojovat další. Jedna věc je, kolik lidí byt potřebuje, tedy kolik bytů je potřeba, druhá věc, kolik bytů máme k dispozici. Město tyto údaje potřebuje analyzovat a pracovat s nimi.

JŽ: Existuje nějaké celistvé řešení, postup?
VL: V první řadě, já si nemyslím, že to je jen o tom praktickém, racionálním řešení. Roli hrají jednak energie a emoce, jednak leadership a v neposlední řadě taky pocit úspěchu. Žádné kroky ale nejdou dělat na dvacet let dopředu, že si něco nalajnujeme a pak to jen plníme. Z Ústí nejde ze dne na den udělat jiné město s jinými pocity lidí. Ty problémy jsou tak komplexní, že to nelze přehnat s plánováním, protože v procesu se může každou chvíli cokoli změnit a člověk musí flexibilně reagovat. Milníky a horizonty musí být co nejbliž u sebe, aby se dalo reagovat na to, co se děje.

JŽ: Takže hledáš spíš optimální řešení pro tu danou situaci v té dané chvíli s aktuálně platnou legislativou a flexibilně reviduješ, jak to funguje a co je třeba upravit?
VL: Nejde vyřešit všechno hned a naplánovat si to na roky dopředu. Je strašně důležité mít analýzu a znát dlouhodobé směřování, ale pak je třeba se ptát, co mohu udělat v prvních třech, šesti měsících. Podle mě je důležité definovat si konkrétně problém, u kterého se začne a dát si jasný, ambiciózní, ale dosažitelný cíl. Ve chvíli, kdy takového dílčího úspěchu dosáhnete, budou mít lidé chuť pokračovat dál a spíš se k tomu přidá někdo další. Je to taková salámová metoda postupných kroků, které vedou správným směrem.

JŽ: V Ústí často nastává situace, kdy lidé bydlicí poblíž ubytoven řeknou, že kvůli tomu mají neprodejný dům. Jaká je v téhle souvislosti základní motivace dělat Housing First?

VL: Všichni chceme žít v klidném sousedství a Housing First je způsob, jak toho klidného sousedství docílit. Něco to stojí, ale pokud do toho budete investovat, v důsledku to pomůže udržet čtvrti zdravé. Chudí lidé na dávkách, o kterých se mluví jako o nepřízpůsobivých, špatných sousedech a tak dál, můžou být ve skutečnosti dost neviditelní normální sousedé. To je právě kouzlo sociální práce. Sociální pracovník, např. u Housing First, působí jako prostředník mezi nájemníkem a vlastníkem bytu a sousedy. V podstatě má za úkol řešit stížnosti, komunikovat řešení a snažit se pomoci nastolit dobré sousedské vztahy. Hledá se udržitelné řešení.

JŽ: Když mluvíš o udržitelném řešení, jak dlouho to celé trvá, než se takové soužití obejde bez sociálního pracovníka?
VL: My vycházíme z toho, že někteří z těch lidí budou pravděpodobně dál alkoholici nebo že většina z nich bude dál nevzdělaných. Tohle není recept pro nějakou super ideální integraci. Ten recept je na to, že to budou dobří sousedé, normální nájemníci, stabilizují se jim finance a celkově budou zas schopní nějak normálně fungovat. Zkrátka jim pomůžeme postupně rozmotat ten jejich bludný kruh. Jestliže jim pomůžeme udržet si bydlení, jsou pak schopni posílat své děti do školy a poskytnout jim základní zázemí. To je to nejdůležitější. Ale není to tak, že jim sociální pracovník pomůže prvních pár měsíců a pak jde dál. Je to člověk, který jim pomůže překlenout začátky, ke kterému si vytvoří důvěru a na kterého se i poté mohou průběžně obracet. Třeba v Brně máme obrovský problém s domácím násilím nebo psychickými problémy a tak dál. S tím se nevyrovnáte za půl roku tím, že máte v pohodě byt. Sociální pracovník pak pomáhá přesměrovávat a řešit i tyto komplikace.

JŽ: Co se stane v případě, že se na takový program najede a pak se změní politické vedení, které dá od takové podpory ruce pryč?
VL: Myslím, že je opravdu potřeba, aby to bylo udržitelné. Když se najede na nějakou kolej, musí se to všem zdát relativně dobré. Základním kamenem je shoda na tom, že chceme lidi pomoci stabilizovat, místo toho, abychom je destabilizovali a problém prohlubovali. Stabilizace lidí má význam, a to jak pro sousedy, tak pro město jako celek. Aby se dopady začaly ukazovat, je třeba udržet kontinuitu.

#socialnibydeni
#re-vize
#idusti

JŽ: Jak konkrétně probíhá první kontakt s rodinou?
VL: V Brně vždy na začátku probíhá tzv. intake interview, tedy první kontakt s člověkem, který se má stěhovat z ubytovny do bytu. Důležitá věc je, že takový pohovor se zakládá na nějakých pozitivních stránkách. Nemá moc smysl vytahovat všechny průšvihy, kterých se tomu člověku staly, jako spíš hledat jeho potenciál a naladit je na nový začátek a na tom stavět.

JŽ: Spousta lidí namítá, že je obrovské množství nízkopříjmových jedinců, kteří se o sebe dokážou postarat sami. Proč máme dávat takovou pomoc a energii lidem, kteří nepracují, a mnohdy to vypadá, že pracovat nechtějí?
VL: Určitě je nesmysl dělat nějakou hranici. Mnoho lidí se tak tak drží, ale mají exekuce a další „neviditelné“ problémy a tu podporu často taky potřebují. Nejde řešit jeden segment a ignorovat ty ostatní. Je úplně jedno, jestli ten člověk žije na ubytovně nebo v normálním bytě. Navíc i na ubytovnách máte obrovskou škálu lidí. Jsou tam matky samoživitelky, které pracují v supermarketu, i velmi problémoví jedinci. U každého člověka v celém tom spektru potřebujete zajistit podporu, kterou potřebuje. Pomoci jim s exekucemi, s právní podporou atd. Tohle jsou všechno věci, které by se měly řešit individuálně, ne podle kategorií.

JŽ: Lidé tohle vnímají jako hodně levičáckou strategii. Když mluvíte o shodě například politiky, jaká je ta motivace pro pravičáky?
VL: Často jsou to právě konzervativní a pravicové země, kde se Housing First uchytil. V Americe byl velký tlak byznysu – nechtěli mít lidi na ulici a bylo pro ně výhodnější, aby se dostali z ulic do bytů. Housing First je na datech založené, funkční a efektivní řešení, které nakonec prospívá byznysu. Navíc prokazatelně šetří veřejné peníze. Ale k té otázce – my naopak máme velké kritiky zleva, že to je příliš individuální. V důsledku je ale ta politická orientace jedno. Spíš jde o to, že to musí být politici, kteří chtějí namísto zkratkovitých zásahů dlouhodobé a konstruktivní řešení.

O dobrovolné skromnosti

Hana Librová

Bioložka a socioložka, založila Katedru environmentálních studií na Masarykově univerzitě, kde také působí. Zabývá se především ekologicky příznivými životními způsoby.

V době, kdy si politici a ekonomové pochvalují rostoucí chuť občanů utrácet, žijí vedle nás lidé, kteří neradi nakupují. Dávají přednost ekologicky příznivému životu v takzvané dobrovolné skromnosti. Jejich dlouhodobému výzkumu a sondě mezi terénními ochránci přírody je věnována kniha Hany Librové Věrní a rozumní: kapitoly o ekologické zpozdilosti, jejíž část kapitoly přinášíme.

Na podzim roku 2014 zveřejnil Světový fond na ochranu přírody děsivou informaci o stavu života na planetě; konstatoval, že od roku 1970 počet obratlovců, savců, ptáků, plazů, obojživelníků a ryb klesl o 52 procent. Šéfredaktor významného vědeckého časopisu Environmental Values Clive Spash reagoval expresivně; bez akademických okolků napsal, že použitý ukazatel Living Planet Index je spíše ukazatelem smrti než života. Ještě dramatictější jsou zprávy o zániku bezobratlých organismů, například hmyzu. U veřejnosti nevyvolávají tato alarmující sdělení adekvátní ohlas. Můžeme mít smrtelníkům za zlé, že žijí svými radostmi, starostmi a zájmy, že nesdílejí zděšení biologů? Pominu-li, že nás poutají osobní starosti, doléhají k nám znepokojivé zprávy o dění ve světě. Občan, který se chystá na dovolenou, pozorně sleduje bezpečnostní rizika v egyptských letoviscích, zajímá ho, jaký vliv na jeho životní úroveň bude mít výsledek hlasování ve Velké Británii, a všichni si klademe otázku, co životu v Čechách přinesou běženci ze Sýrie a z Afriky, a co prezident Donald Trump. Dnes sotva můžeme očekávat, že by nepříznivý vývoj ve společnosti probudil zájem o přírodu.

Ani v okruhu svých kolegů neznám nikoho, kdo by se trápil drastickým úbytkem majkovitých brouků nebo zánikem populací slavíka modráčka. Jen tu a tam od nich slyším znepokojení nad urputným jihomoravským suchem. Jen zřídkakdy slyším na ulici povzdech, že zmizeli vrabci, a jenom jako žertovnou kremelskou pikantérii vidím na internetu marné pokusy Vladimíra Putina o záchranu ussurijského tygra. Publicista George Monbiot popisuje dosud nejhorší katastrofu 21. století – požár v Indonésii, dlouhý pět tisíc kilometrů. (...) Vypadá to zhruba tak, jak byste si představili peklo. Vzduch má barvu okru. Viditelnost se v některých městech snížila na třicet metrů. Vojenské lodě evakuují děti z ostrovů, některé se již udusily. V plamenech vymírají celé druhy zvířat... Jde o událost jednoznačně důležitější než cokoli jiného, co se právě teď děje kdekoli na Zemi. Monbiot se ptá: „Jak je možné, že se o tom téměř nedozvídáme?“. Když filozof Karl Jaspers píše „slepota vůči neštěstí druhých, tato chybějící fantazie srdce a vnitřní nedotčenost viděným zlem, toť morální vina“, myslí jenom na provinění, kterého se svou nepozorností dopouštíme na lidských bližních. Tak jsme se to naučili; a proto se nezlobím, ani nedívím, že drastické strádání a chudnutí přírody nevyvádí občana z míry. Ale jak to, že nepřemýšlí ani o tom, že stav přírody ovlivňuje a bude ovlivňovat jeho život a život jeho dětí?

Jsou nezájem veřejnosti o environmentální stav světa vinny sdělovací prostředky, které neposkytují dost aktuálních informací o vývoji životního prostředí? Fakt je, že zpravodaje deníků jednozároveň zajímají jenom efektní konfliktní události, případně senzační návrat velkých šelem do české krajiny. Poučených analytických komentářů o složitých ekologických problémech se čtenáři dostává výjimečně. Je to bludný kruh: Redaktoři tisku, televizních a rozhlasových vysílání na svou omluvu uvádějí, že prostě píš/hovoří o tom, co zajímá čtenáře/posluchače; environmentální otázky k takovým tématům nepatří. Média tak reprodukuje a zpětně posilují stereotypní nálady čtenářů a volky nevolky vycházejí naopak domněnky, že se informacím o klimatických změnách téměř nedá vyhnout. Jon Krosnick s kolegy ze Stanfordské univerzity doložil, že lidé ztrácejí o klimatické změny zájem, když si na základě množství informací uvědomí velikost a složitost problému i extrémní obtížnost jeho řešení. Někteří psychologové, environmentální pedagogové i aktivisté doporučují sdělovat veřejnosti nepříznivé informace v malých dávkách a v šetrném balení, pokud vůbec. „Jen nestrážit!“ Hamilton a Kasser výstižně charakterizují tento opatrnický přístup většiny environmentálních organizací: „Neplašte koně!“.

Ustrašeností, vyplašeností snad všechny kultury pohrdaly. Základní kameny evropské kultury jsou položeny jasně: Mojžíšovo ujištění při vyvedení lidu z Egypta i základní evangelijní zvěst zní: „Nebojte se!“ Hans Jonas, filozof zabývající se etikou přírody v technické civilizaci, však upozorňuje na zvláštní případ strachu, na roli strachu při vzniku ekologické odpovědnosti. Dlouhodobé následky činnosti člověka nejsou vždy odhadnutelné vědeckými metodami, je třeba mobilizovat naši citlivost a intuici. Strach „má v lepší společnosti špatnou morální a psychologickou pověst, (...) musíme o něm znovu promluvit, neboť dnes je nezbytnější než v mnoha jiných dobách, když se při důvěře v dobrý chod lidských záležitostí na něj mohlo pohlížet jako na slabost malomyslných a ustrašených,“ píše Jonas v roce 1979 v Principu odpovědnosti, přeloženém na konci století i do češtiny. Strach je dnes podle Jonase morální a intelektuální ctností. „Komu se proto tyto zdroje ‚bázeň a chvění‘ (...) nezdaří být dostatečně vznešené pro status člověka, tomu nelze svěřit náš osud“. „Je třeba se také znovu učit účtě a hrůze, aby nás chránily před bludnými cestami naší moci“.

Bud' jak bud': To, co novináři nabízejí, mělo by stačit k horečně shánce po odpovědi na otázku, co s tím. Takového postoje jsme ale daleci. Zdá se, že hlavní příčinou není množství ani povaha nabídnutých informací, ale ochota a schopnost je přijmout.

Ženská klimatická otázka

Mikuláš Černík

Studuje na Fakultě sociálních studií Masarykovy univerzity v Brně na Katedře environmentálních studií. Věnuje se tématu politické ekologie a klimatické spravedlnosti.

Nepsaná dohoda fosilní energie

Ve svém každodenním životě jsme závislí na fosilních zdrojích energie. Ať už se jedná o domov, nebo veřejný prostor, zcela samozřejmě počítáme s levnou a snadno dostupnou energií pro spotřebiče a přístroje, které nám usnadňují život. Platí jakási nepsaná dohoda, že můžeme snadno využívat energii, a nemusíme se vůbec zabývat tím, odkud pochází. Jakoby energie pocházela ze stroje, kde soukolí perfektně funguje, ale přístup k němu je nepovolaným osobám zakázaný. Problémem jsou ale důsledky spalování fosilních paliv. Jejich vliv na klima je neoddiskutovatelný a již dnes značně zhoršuje životní situaci lidí po celém světě. Proto roste počet lidí, kteří s touto nepsanou dohodou nesouhlasí, a vzniká hnutí za klimatickou spravedlnost.

Maskulinní uhlíkové monopoly

Když sledujete záběry z akcí klimatického hnutí, všimněte si spousty žen. Ať už v průvodech, tak i jako mluvčích. Nemusíte si toho všimnout hned, ale stěžejní fakt můžete přehlédnout. Proč je v klimatickém hnutí tolik aktivních žen? Fosilní energetika je výrazně mužskou doménou. Z prvních ropných magnátů na přelomu 19. a dvacátého století se stali nejmocnější a nejbohatší muži tehdejšího světa, jak ukazují například příběhy rodiny Rockefellerů. Ložiska ropy jsou dodnes pod kontrolou mužů, ta největší dnes kontroluje rodina Saudů, respektive její mužská část. To je pomyslný vršek ledovce. V těch doslova nejspodnějších patrech fosilní energetiky ale také dominují muži. Dovedete si představit ženu jako hornici v uhelném dole? Dovedete si představit ženské dělnice na naftových plošinách? Svou roli zde sice hraje fyzická náročnost, ale to samo o sobě není dostatečným vysvětlením proto, proč si tato povolání představujeme jako především mužská. Nové technologie těžby ropy a uhlí závisí více na mechanických strojích než na fyzické síle. Ani to ale nemění drtivou převahou mužů zaměstnaných v těžebních společnostech. V neposlední řadě i mezi vědeckou komunitou, která se zabývá energetikou, je mužů výrazně více. Jako by se zdálo, že joulům a wattům přece ženy rozumět nemohou, až na Danu Drábovou. Jenže jouly a watty v rozvodné síti nejsou jedinou otázkou, kterou je třeba brát v potaz.

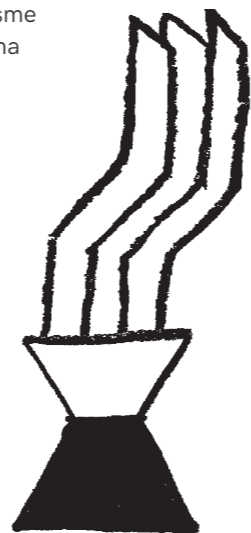
Nerovnost klimatické změny

Odvracenou stranou spalování fosilních zdrojů energie je klimatická změna. Nejde jen o nárůst průměrné teploty atmosféry. Její konkrétní projevy prohlubují a zosťují nejen environmentální, ale i sociální konflikty.

Jsou to převážně ženy, kdo se stará o primární produkci potravin v takzvaných rozvojových zemích, kde žije většina obyvatel planety. Na jejich bedrech leží problémy s neúrodou způsobenou suchem, nebo naopak záplavami, které získávají na intenzitě kvůli klimatickým změnám. Ženy také mají stále horší přístup ke vzdělání a tudíž tak nemohou mít dostatek informací o problémech, kterým čelí. Podobně jim horší přístup ke vzdělání brání v možnostech mobility, obzvláště ve spojení kulturními normami, které ženy vážou na domov. Tam, kde se prolínají různé druhy diskriminace, klimatické změny tento průnik znásobují. A to nejen v rozvojových zemích. V roce 2005 zasáhl hurikán Katrina americké pobřeží. Obzvláště na chudé ženy dopadla tato živelná katastrofa velmi tvrdě. Hurikán zdevastoval města a mnoho lidí bylo nuceno žít po delší dobu v nouzových přístřešcích. V Mississippi během tohoto krizového období takřka čtyřikrát vzrostl počet násilných činů namířených proti ženám. Podobných empiricky zmapovaných případů se dá najít spousta.

Jiná cesta je možná

Naomi Klein je jednou z hlavních postav globálního hnutí za klimatickou spravedlnost. Její kniha This changes everything (Tohle mění všechno) ukazuje, že když se chceme problému klimatické změny postavit čelem, nezbyvá nám než zcela přehodnotit dosavadní způsob života. Na stále se oteplující planetě nemůže donekonečna fungovat civilizace založená na využívání ropy a uhlí. Nejde jen o samotný přechod na obnovitelné zdroje energie, ale také o vyrovnávání sociálních nerovností, které jsou s fosilní energetikou spojené. Po celém světě je přítomné volání po demokratičtější a udržitelnější podobě energetiky. Nerovnosti v přístupu k rozhodování o energetických otázkách je těžké zvrátit, jak ukazují výše zmíněné příklady nerovného zastoupení žen. Proto lidé přistupují k taktikám nenásilných masových přímých akcí, jako například zastavení dolu Bílina v sobotu 30. června. Akce podobného typu pod heslem „Změňme systém, ne klima“ dávají hlas širokému spektru lidí. A není proto divu, že ženy jsou zde slyšet velmi výrazně.

Nesnesitelná lehkost plastů

Karolina Žáková

Pedagožka na Katedře práva životního prostředí Univerzity Karlovy.

Třetí místopředsedkyně Strany zelených. Ústecká zastupitelka a lídryně PRO! Ústí.

„Problém plastového znečištění má v tomto směru tři vzájemně se prolínající roviny, na které se mohou zaměřit jak státy hledající řešení na nadnárodní či vnitrostátní úrovni, tak každý jednotlivec.“

Dcerka mě ráno budí v šest hodin a prosí o pití. Dávám jí napít vodu z plastové lahvičky a plastovým dudlíkem ji ještě na půl hodiny přemluvím k spánku. Potom už obě vstáváme, plastovým ovladačem pouštím rádio, do plastové mističky sypu z plastového sáčku dětské müsli a přidávám jogurt z plastového kelímku vyndaného z (převážně) plastové ledničky.

Lžičku jí dnes dávám kovovou, pár plastových ale také máme. Sobě krájím chleba nožem s plastovou rukojetí, vyndávám sýr z plastového obalu a do kafe si nalévám mléko z plastové lahve. Po snídani si umyji zuby plastovým kartáčkem s pastou z plastové tuby a učešu vlasy plastovým hřebenem. Zatímco dcerka staví zeď z plastových kostiček, já sedám k notebooku s plastovou klávesnicí, беру do ruky plastovou myš a začínám psát článek... o plastech (či také umělých hmotách), které pomalu zamořují náš svět.

V roce 2018 dosáhne světová produkce plastů odhadem 360 milionů tun, třikrát více než začátkem 90. let a 180× více než v 50. letech 20. století, kdy plastový boom odstartoval. Plasty jsou běžnou (a do značné míry nepostradatelnou) součástí našich životů. Jsou lehké, přitom pevné a odolné, jejich výroba je levná a údržba jednoduchá, což z nich činí takřka ideální materiály pro široké využití ve všech oborech lidské činnosti.

Plasty zachraňují lidské životy: ať už přímo (jsou součástí řady lékařských zařízení, včetně například kardiostimulátorů, vyrábí se z nich airbagy, ochranné prostředky a dýchací masky), či nepřímo (voda v plastových lahvích je v mnoha zemích jediná bezpečně pitná).

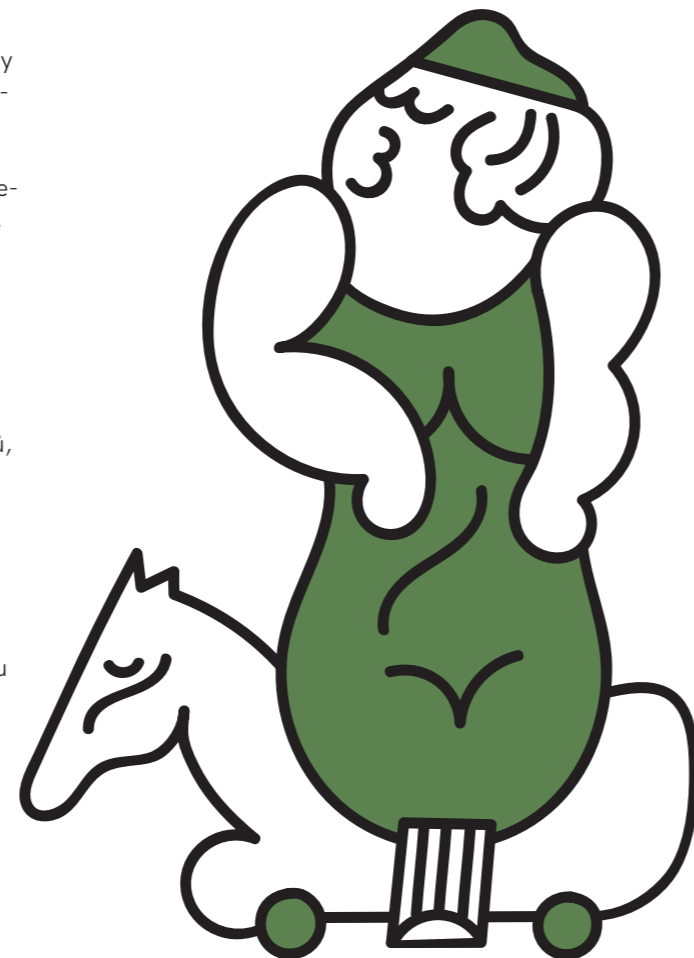
Plasty také pomáhají chránit životní prostředí: jejich využití snižuje tlak na cenné přírodní zdroje (často uváděným příkladem je náhrada slonovinových billiardových koulí, plasty ale nahrazují též dřevo, kovy či přírodní kůže) a významným způsobem šetří energii. Ve srovnání s jinými materiály je energeticky méně náročná jak jejich výroba, tak díky nízké váze i používání. Udává se například, že použití plastových komponentů může snížit hmotnost osobních automobilů až o polovinu a jejich spotřebu až o 35 %.

Odvracenou stranou naší „doby plastové“ je příroda zhyzděná plastovými odpady, voda kontaminovaná plastovými vlákny a miliony ptáků a mořských živočichů umírajících zapletení ve ztracených rybářských sítích či hlady s žaludky přeplněnými úlomky plastů

Všechny výše uvedené výhody plastů jsou totiž zároveň jejich prokletím. Z plastů se vyrábějí tři základní typy výrobků: výrobky pro stavebnictví a technickou infrastrukturu s dlouhou životností (plastová potrubí, kabely, okna apod.), spotřební zboží se střednědobou životností (elektrické spotřebiče, části automobilů, nábytek, oblečení, sportovní potřeby apod.) a výrobky na jedno použití (obaly, brčka, jednorázové přístroje, kelímky, jednorázové dětské pleňky, zemědělské fólie apod.).

Třetí kategorie výrobků představuje přibližně 50 % roční světové produkce plastů, první dvě se dělí o zbývající polovinu zhruba v poměru 20-25:30-25. Polovina veškerých plastových výrobků je tedy vyráběna s vědomím, resp. je přímo určena k tomu, aby se po svém jediném použití stala odpadem. U dalších přibližně 30 % se s obdobným osudem počítá v horizontu několika let.

Nedávná vědecká studie tato čísla potvrzuje: z 8,3 miliard tun plastů, které lidstvo dosud vyprodukovalo, se 6,3 miliardy tun stalo odpadem. Pouze 9 % bylo recyklováno a 12 % spáleno, celých 79 % skončilo na skládkách či v životním prostředí – a jsou tam stále. Symbolem zamoření životního prostředí plasty se staly oceány, kam dle středních odhadů proudí více než 8 milionů tun plastového odpadu ročně. Pokud trendy v produkci budou pokračovat, hrozí, že se celkové množství plastových odpadů v životním prostředí do roku 2050 zdvojnásobí s katastrofálními dopady zejména na život v mořích a potenciálně velmi vážnými dopady na život člověka.

Řada komerčně lovených mořských živočichů – ryb, koryšů, měkkýšů – má v těle tzv. mikroplasty, tedy plastové úlomky menší než 5 mm vzniklé z větších kusů působením vln, slané vody a slunečního záření. Jejich vliv na tyto mořské živočichy a zprostředkovaně na člověka se teprve začíná zkoumat. Obdobně v počátcích jsou výzkumy zaměřené na kontaminaci pitné vody, první studie však nacházejí plastová vlákna ve více než 80 % vzorků kohoutkové vody po celém světě.

Řešení hrozícího „plastového Armageddonu“ je obdobně složité jako řešení problému klimatických změn. Společným jmenovatelem obou problémů přitom zdaleka nejsou jen fosilní paliva, resp. ropa, z níž se v současné době většina plastů vyrábí. Oba problémy také vyžadují koordinovanou globální akci (90 % plastového odpadu se do oceánů dostává pouhými deseti řekami, z nichž osm je v Asii), rozsáhlou osvětu a připravenost vzdát se části svého pohodlí ve prospěch životního prostředí a budoucích generací.

Problém plastového znečištění má v tomto směru tři vzájemně se prolínající roviny, na které se mohou zaměřit jak státy hledající řešení na nadnárodní či vnitrostátní úrovni, tak každý jednotlivec.

První rovinu představují jednorázové plasty, které nejsou nezbytné (buď je nepotřebujeme, nebo je umíme snadno nahradit, případně obojí), jako jsou jednorázové plastové přístroje, kelímky, plastové tašky, sáčky či lahve. Spotřebu těchto plastů je třeba omezit, případně zcela eliminovat (řada států v tomto směru již podniká první kroky).

Druhou rovinou je vyspělý systém nakládání s odpady: nedokážeme-li se spotřebě plastů vyhnout, musíme zajistit – pro případ, že se z nich stanou odpady – jejich co nejširší materiálové využití (recyklaci) či v krajním případě odstranění termickými procesy (spálení, pyrolýza). Žádné plasty by neměly končit volně v životním prostředí a ideálně ani na skládkách.

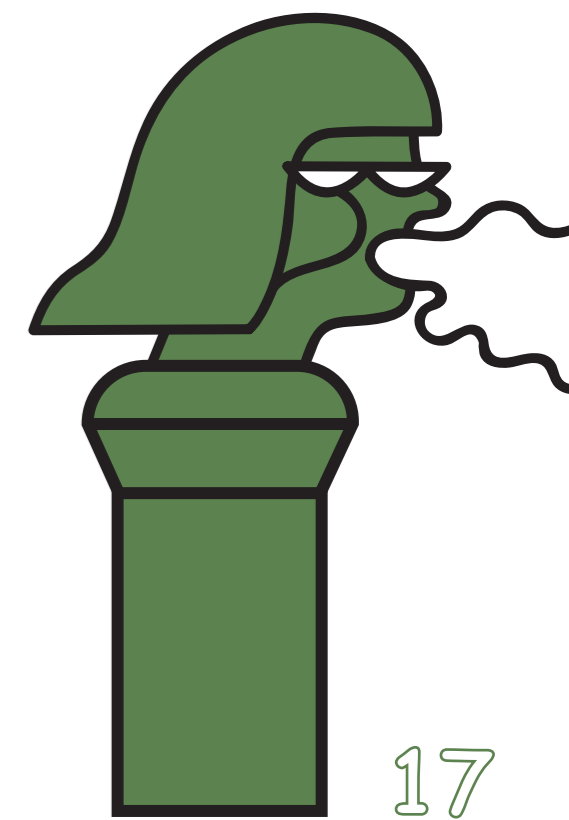

Stěžejní roli zde hraje stát, který musí systém nakládání s odpady zajistit. Úkolem jednotlivce je pak důsledné respektování nastavených pravidel, zejména třídění odpadu. Naprosto stěžejní je tato rovina řešení problému pro ekonomicky méně vyspělé země, především v Asii, jejichž města jsou v mnoha případech plastovými odpady zahlcena. Výrazné zlepšení systémů nakládání s odpady je ale nezbytné i ve vyspělých zemích světa.

Třetí – z hlediska realizace nejtěžší – je rovina spotřeby. Ani fungující cirkulární ekonomika, v níž se odpady vrací zpět do oběhu v podobě nových věcí, totiž nedokáže zabránit tomu, aby se z plastů po několika cyklech nestaly odpady, které z důvodu špatné kvality materiálu již nebude možné využít. S ohledem na projekce růstu počtu obyvatel na planetě a jejich životní úrovně je proto jediným řešením omezení spotřeby, v kontextu tohoto článku spotřeby plastů. Nejtěžším je tento krok z toho důvodu, že omezování spotřeby může vyvolat pocit chudnutí a lze očekávat, že bude vnímáno negativně. Zásadní roli zde bude hrát osvěta a umění lidem vysvětlit, že méně věcí neznamená nutně snížení životní úrovně, v mnoha případech právě naopak.

Jak ukazuje úvod mého článku, sama zdaleka nejsem příkladem důsledné bojovnice s plasty. Věřím ale, že i malé kroky mohou vést k zásadním změnám, pokud je udělá velké množství lidí.

Za padesát let, až se ohlédneme zpátky na začátek boje s rostoucím plastovým znečištěním, možná zjistíme, že nám pohodlí, kterého jsme se vzdali, vlastně vůbec nechybí. Že jsme si život nezkomplikovali, ale naopak zjednodušili. Že máme sice méně (nejen) plastových věcí, ale o to více zážitků. Že trávíme více času v přírodě a s rodinou než před televizí nebo v obchodě. Že je celý náš život tak nějak méně... umělý.

Česká republika jako příklad vypořádávání se s následky těžby uhlí

Kateřina Davidová a Dan Heuer

Působí v nevládní neziskové organizaci **Centrum pro dopravu a energetiku**, která se dlouhodobě zabývá vlivem dopravy a energetiky na životní prostředí, a to zejména v souvislosti s ochranou klimatu a snižováním emisí skleníkových plynů.

„Česká republika může sloužit jako dobrý příklad vypořádávání se s následky po těžbě uhlí pro okolní země.“

Na konci května proběhla v Ústeckém kraji exkurze seznamující zahraniční hosty s tím, jak se kraj vypořádává s probíhající i ukončenou těžbou uhlí. Jednalo se o velmi různorodou skupinu návštěvníků z Polska, Slovenska, Maďarska a Bulharska, mezi nimiž byli zástupci měst a místních samospráv, neziskových organizací i odborů. Všechny účastníky spojovalo to, že sami pocházejí z oblastí, kde se intenzivně těží uhlí a které se potýkají s tím spojenými problémy. Zmíněné země se momentálně nacházejí v různém stádiu debaty o tom, jak, kdy a zda vůbec upustit od těžby a spalování uhlí. Tuto debatu však vždy doprovází i otázka, jak se vypořádat se sociálními, environmentálními a hospodářskými problémy, které jsou s útlumem těžby spojeny.

Ačkoli to může být pro většinu místních obyvatel překvapivé, Ústecký kraj posloužil výborně jako ukázka toho, kterým směrem by mohly směřovat i další střední a východoevropské země. Česká republika je v diskuzi o útlumu těžby dál než ostatní země střední

a východní Evropy, může proto již nyní sdílet své zkušenosti s procesem. Na druhou stranu je česká výchozí pozice zemím střední a východní Evropy velice blízká a příklady odtud jsou tak pro ně užitečnější a přijatelnější než například příklady z Německa, které je v tomto ohledu již více napřed.

Sdílení zkušeností probíhalo nad několika tematickými okruhy – od zvládání rekultivací a revitalizací krajiny po těžbě, přes přilákávání nových průmyslových odvětví do regionu, po získávání finančních prostředků na obnovu a zajišťování podpory veřejnosti.

V otázce rekultivací krajiny po těžbě byli návštěvníci překvapeni, jak komplexně se u nás k této problematice přistupuje. Na Slovensku sice platí podobný zákon jako u nás, který ukládá, že sanace a rekultivace má po ukončení těžby na starosti těžební společnost a musí na to mít stranou uložené prostředky. Realita je však velmi odlišná.

„Když se podívám, jak jste tady z povrchových lomů udělali krásná jezera, která mají potenciál pro turistický ruch nebo další průmysl, tak u nás tomu tak absolutně není,“ říká Michal Ďureje z úřadu města Prievidza. „U nás vidíme povrchové jámy po těžbě, které nemají vůbec žádné využití, nezrekultivovaná pole... Nikdo se o lokality zasažené těžbou nestará.“

Dalšími možnostmi využití zdánlivě nevyužitelného prostředí, jak ukázal Ústecký kraj, je například zapsání starých těžebních šachet na seznam památek UNESCO (o což se snaží město Krupka) či vytváření pobídek pro filmaře, kteří mohou využít zničenou krajinu pro unikátní záběry a zároveň přiblížit tuto problematiku širší veřejnosti.

Jako velká inspirace slouží i vládní program Restart, který má za cíl obnovit strukturálně postižené regiony, jimiž jsou Ústecký, Karlovarský a Moravskoslezský kraj. Právě aktivní podpora centrální vlády a spolupráce mezi národní a regionální úrovní správy byla vyzdvihována jako jedna z nejdůležitějších podmínek pro úspěšné transformace uhelných regionů napříč všemi zeměmi. Více koncentrované snahy o obnovu také snáze přinesou do regionů nové finanční prostředky, o které je často velká nouze.

Stejně tak účastníci ocenili důležitost plánování útlumových aktivit a následné rekonstrukce s dostatečným předstihem. V Bulharsku například vláda odmítá činit jakékoliv plány na útlum těžby uhlí, ačkoli k němu dříve či později nevyhnutelně dojde. „Lidé potřebují určitou vizi,“ říká Petko Kovatchev z bulharského Institutu pro zelenou energii. „Pro každého je lepší mít připravený plán, jak útlum cíleně zvládnout, než být pak překvapen vývojem okolností. Česká republika je v tomhle napřed.“

Ačkoli program Restart má před sebou ještě mnoho výzev, se kterými se musí vypořádat, aby opravdu dosáhl kýžených výsledků v celém regionu, už jeho pouhá existence je úspěch, který slouží jako inspirace pro ostatní, že něco takového je v našich zeměpisných polohách možné.

Dalším z diskutovaných témat, které spojuje uhelné regiony ve všech pěti zemích, je odliv obyvatelstva z těchto oblastí, které často nenabízejí atraktivní pracovní místa ani příjemné a zdravé životní podmínky. Na tento problém není jednoduché řešení; je třeba jej řešit komplexně a opět je nutná i spolupráce centrální vlády. Například starosta Horního Jiřetína Vladimír Buřt poukázal na fakt, že od doby, kdy padlo rozhodnutí o zachování limitů těžby na lomu ČSA, který město přímo ohrožoval, je počet obyvatel obce na vzestupu. V celokrajském měřítku je pak také nutné pracovat na zlepšování kvality ovzduší, diversifikování průmyslu a poskytování kvalitního vysokoškolského vzdělání i atraktivních pracovních míst.

V neposlední řadě bylo v průběhu celé návštěvy diskutované téma aktivní participace občanů. Pokud totiž místní obyvatelé nejsou do transformačního procesu dostatečně zapojeni, mohou mít pocit, že se jedná o netransparentní proces shora, ze kterého oni sami nebudou nijak benefitovat. Podobná situace se stala například na Slovensku, kde je diskuze o útlumu těžby uhlí silně zpolitizována a společnost je v této otázce ostře rozdělena. Když je naopak občanům více umožněno se na procesu podílet, tak se polarizace stírá a celkový výsledek bývá zpravidla kvalitnější.

#tvarkrajiny
#rekultivace
#spoluprace

Za sdílení zkušeností bychom rádi poděkovali: Tomáši Budínovi z Palivového kombinátu Ústí, Ivo Příkladovi z ENKI, Gabriele Nekolové z programu Restart, Kamile Bláhové – starostce Litvínova, Vladimíru Buřtovi – starostovi Horního Jiřetína, Filipu Brodskému z Univerzity J. E. Purkyně, Rostislavu Kadlecovi z města Krupka, Martině Johnové z Veřejného sálu Hraničář, Barboře Hyškové z Krajského úřadu Ústeckého kraje a Karlu Klusákově z Energetických a chemických odborů ECHO.

Proč lidé chodí k vodě a jak ústečany k jezeru dopravit?

Lukáš Pokorný

Pracuje na volné noze v oblasti online marketingu a je jedním ze zakladatelů uskupení Digitální architekti. Mimo to šéfredakторuje dvěma webům, tvoří vlastní texty a komentuje místní komunální politiku.

Milada je už oficiálně otevřena třetím rokem a kromě pár provizorních budek s občerstvením a barem a jedné růžové lavičky tam toho moc nenajdete. Revitalizace tohoto lomu se měla stát jakýmsi pokusným králíkem, nebo spíše laboratoří pro všechny budoucí projekty tohoto typu v naší zemi. Zatím se ale moc není, čím chlubit.

Ústečani jsou jako ryby na suchu. Nejspíš si teď do toho přirovnání každý dosadil to svoje, ať už kulturu, komunitní život nebo životní prostředí, ale já jsem až trapně doslovný. Jaký máme v Ústí nad Labem vztah k vodě?

Když si do ruky vezmeme pomyslný seznam, dojdeme k podivnému zjištění. Bílinu jsme si zastavěli tak, že většina lidí ani neví, že tu nějaké ústí a druhou řeku máme. K Labi se skoro nedostaneme a o nějaké pěkné náplavce si zatím můžeme nechat zdát. Klíšský potok protéká pod městem jako špinavé tajemství, a když odškrtnete i zavřené koupaliště na Klíši, kam mají Ústečané za tou vodou vlastně chodit?

Pokud se bavíme o nějaké rozumné dojezdové vzdálenosti, asi většinu jako první napadne koupaliště Brná. Jenže to není úplně ono. Tedy pokud do vaší romantické představy o pohodě u vody nespadá vstupné, mraky lidí a chlorovaná voda doplněná o vydatnou dávku moči. Když chcete vyrazit víc do přírody, můžete zkusit buď čím dál plnější rybník v Chlumci, nebo jezero Milada.

Musím ke své hanbě přiznat, že jsem se k Miladě poprvé dostal až vloni. Láska na první pohled. Vodní plocha rozměry srovnatelná s Máchovým jezerem (Milada 2,52 km², Máchovo jezero 2,84 km²), čistá voda, málo lidí, klid. A jak je to daleko? 5,7 km z Mírového náměstí! Zhruba 8 minut autem (říkají mapy.cz). Takovouhle perlu bychom si tu měli hýčkat a být na ni patřičně hrdí, ale k tomu se ještě dostanu.

Kde se vzala?

Nejdřív zabrousím trochu do historie, protože ne každý ví, kde se tu ta naše Milada vlastně vzala. V roce 1991 byla oficiálně odepsána zásoba hnědého uhlí v povrchovém dole Chabařovice a roku 1997 těžba definitivně skončila. Pro revitalizaci krajiny byla zvolena tzv. mokrá varianta a 15. 6. 2001 se začalo napouštět. Skončilo se 8. 7. 2010 a jezero bylo veřejnosti otevřeno oficiálně až v květnu 2015.

Rád bych tu vypíchl jména a zásluhy všech, kteří se o tenhle pološílený kousek zasloužili, ale rozsahově bych se bohužel nevešel. Doporučuji se proto podívat na záznam cyklu přednášek Re-Vize Ústí, konkrétně na pátý díl, kde byla tématem krajina. Mluví tam tehdejší městský architekt prof. Ing. arch. Jan Jehlík o velkých vizích, které Ústí mělo se svým smělym a progresivním územním plánem.

Kde to vážne?

Milada je už oficiálně otevřena třetím rokem a kromě pár provizorních budek s občerstvením a barem a jedné růžové lavičky tam toho moc nenajdete. Revitalizace tohoto lomu se měla stát jakýmsi pokusným králíkem, nebo spíše laboratoří pro všechny budoucí projekty tohoto typu v naší zemi. Zatím se ale moc není, čím chlubit.

I přes ohromné investice a počáteční nadšení se totiž zdá, že projekt stagnuje. Z Milady není perspektivní turistická oblast, kam proudí davы turistů od nás i z ciziny. Ústecký kraj nemá z turismu a aktivit na Miladě žádné zisky. Naopak stát musí stále pumpovat ohromné částky na údržbu krajiny v okolí jezera, které momentálně spravuje Palivový kombinát Ústí.

Aby se stát v zastoupení Palivového kombinátu mohl pozemků vzdát ve prospěch okolních obcí (Ústí nad Labem, Trmice, Řehlovice, Modlany), musí dostat do rukou nějaký projekt, kde bude obhájen ekonomický přínos této oblasti. Bohužel všechny obce mají zatím jen svoje konkrétní zájmy a ucelená vize neexistuje. Největším hráčem, který by takovou vizi měl iniciovat a vypsát například mezinárodní architektonickou soutěž, je město Ústí nad Labem. Primátorka města, Věra Nechybová, se ale vyjádřila, že město žádnou studii platit nebude, protože stojí moc peněz. Takže tu teď tak nějak všichni přešlapují, nikdo neví kudy kam a ohromný potenciál Milady leží ladem.

Ve srovnání s tou vůlí, nadšením a přístupem, který původně vedl k revitalizaci lomu, je současná situace skoro směšná. Pořád ale věřím v zázrak.

Jenže průšvihem je i fakt, že zásoby takto kvalitního hnědého uhlí sice oficiálně odepsané jsou, ale jejich ekonomická návratnost je stále pro stát dostatečně dráždivá. Obnova těžby je proto pořád ještě ve hře. Ve výsledku jde jen o to, jaký ekonomický zájem vyhraje.

Můžeme být příkladem efektivní revitalizace krajiny a Milada může být prvním z jezer současně vznikající jezerní krajiny. Nebo se tu můžeme další roky dohadovat a nechat Most, ať nám to vyfoukne. Most totiž momentálně připravuje vlastní revitalizované jezero ještě větší, než je jezero Máchovo a nejspíš bude připraveno pro plavce už příští rok.

Ústečani a blue mind

Vztah k vodě jsem v úvodu nenakousl jenom tak. Voda a čas strávený u vody může být pro naše psychické zdraví totiž mnohem důležitější, než si připouštíme. Americký mořský biolog Dr. Wallace Nichols před pár lety popularizoval vztah člověka k vodě termínem Blue Mind.

Doktor Nichols tvrdí, že naše mysl se v okolí vody, ve vodě nebo pod vodou dostává do lehce meditativního stavu. Několik výzkumů, na kterých se podílel, dokázalo, že v okolí vody se opravdu cítíme mnohem lépe a snadněji odbouráváme stres (chemickými procesy v mozku tu nebudu nikoho nudit). Tahle teorie se už ukázala jako přínosná například při léčbě bývalých vojáků trpících posttraumatickou stresovou poruchou.

Skoro se až nedá nespojit fakt, že Ústečáci mají tak omezený přístup k vodě, s obecně negativní náladou, která tu panuje. Třeba tu všichni jen potřebujeme přijmout trochu té blue mind a naordinovat si pár hodin týdně v přírodě u vody. A Milada by na to bylo perfektní.

Je proto škoda, že k jezeru nejede žádný spoj MHD ani cyklostezka. Nejbliže se tak k Miladě dostanete, když pojedete na konečnou zastávku v Předlicích nebo Václavské náměstí v Trmicích. Pak vás čeká ještě zhruba půl hodina pěšky.

Bezprostřední okolí Milady je pořád dost rozpačité. Malé stromky zasazené až nepříjemně schematicky, ostré kamínky a nahrnuté valy dávají znát, že ještě chvíli potrvá, než z toho bude oku lahodící krajina. Nepomáhají ani dvě věže Trmické teplárny, které vám stále připomínají v jakém kraji jste. Zato Krušné hory tenhle dojem dokážou kompenzovat, spolu s čistou vodou jezera a příjemným klidem pro vaši blue mind. Koneckonců nejsme my Ústečani v Ústí nad Labem hlavně proto, že máme rádi svoji nádherně zvláštní krajinu s výhledem na industriální komplexy a svůj klid?

A chceme to?

Dva roky zpátky jsem se zase dostal k rybníku ve Sloupu v Čechách, kam jsem jezdil jako dítě na tábor. Romantickou představu toho místa mi okamžitě rozbil pohled na davы turistů, vodu, která byla špinavá od piva, písku a tipl bych si i dalších věcí. Kolem mě plavaly plastové kelímky a na malém prostoru uzavřeně pláže ječely hordy dětí.

On ten turismus a ekonomický přínos je fajn věc, ale stojí za to, přijít o radost chodit na místo, které máte rádi? Určitě je třeba zvážit ekonomické možnosti tak velkého, a tak příhodně položeného jezera. Hlavně proto, aby se jednoho dne někdo nerozhodl opět spustit těžbu hnědého uhlí, které tam stále je. Obzvlášť, když do toho stát zatím jenom sype peníze. Vedení obcí by proto mělo společně jednat na jasné vizi. Skvělým krokem bylo v roce 2006 založení dobrovolného svazku obcí Milada. Teď to ještě dotáhnout.

Pokud jde ale o mě, já mám Miladu snad nejraději, jaká je teď. Čistá, klidná, turistů prostá. Doufám, že ta naše láska ještě pár let vydrží.

Ústecký kraj se mění a umělci by měli být u toho

Mirek Koranda

Alsolvent divadelní produkce se zabývá rolí umění při přeměně lokalit.

Byl u zrodu chomutovského spolku Kuprospěchu a podílí se na dalších kulturních projektech.

Točí videa a řídí několik prodejních i osvětových kampaní.

„Kultura není pouhou volnočasovou aktivitou – existuje mnoho příkladů, kdy zapojení umělců pomohlo významně pozvednout počet turistů v oblasti nebo řešit sociální problémy.“

„Přiliš mnoho úsilí jsme věnovali fyzické obnově prostředí a příliš málo obnově komunit,“ uvádí britská vládní strategie Neighbourhood Renewal. V roce 1997 si vláda Tonyho Blaira stanovila dvacetiletý plán na ekonomickou a sociální obnovu chudších částí země, především (ex)průmyslového severu Anglie.

Střih. O 20 let později, Ústecký kraj. V předchozích letech tu byly hlavně do betonu nality miliardy korun z fondů EU. Stejně jako v Británii i česká vláda přichází s plánem obnovy. Program Restart regionů běží na plné obrátky. A jako před lety na severu Anglie se i v Ústeckém kraji o slovo hlásí kulturní organizátoři a umělci. Někteří z nich právě zakládají Platformu pro kulturní regeneraci Ústeckého kraje. Platforma sdružuje nezávislé subjekty, tedy nezřízované a nezaložené státem nebo samosprávami, i tvůrčí jednotlivce. Ústecký kraj by podle Platformy měl následovat právě sever Anglie, Porúří a další postindustriální lokality, v kterých se umění a kultura staly integrální součástí přeměny regionů, jejich ekonomického rozvoje a změny image.

„Kultura není pouhou volnočasovou aktivitou – existuje mnoho příkladů, kdy zapojení umělců pomohlo významně pozvednout počet turistů v oblasti (Barcelona, Porúří) nebo řešit sociální problémy (Birmingham Renaissance)“, uvádí Platforma v projektovém záměru, o kterém její členové jedná se zástupci vládního Restartu. Cílem je vznik sítě nezávislých kulturních center, která zapojí lokální talenty do přeměny kraje. Fakt, že investice do umění a kreativity se vyplatí, dokazují i statistiky. Na severu Anglie byl kreativní průmysl dlouhou dobu tím s nejrychleji rostoucím HDP. V sousedním Sasku letos vypočítali, že tvůrčí odvětví do státní ekonomiky přispívají stejně jako automobilový průmysl. K tomu je třeba připočítat obrovskou přidanou hodnotu kreativních průmyslů. Ekonomika založená na tvůrčích talentech přispívá více než ostatní odvětví k oživení měst a obcí, k budování pozitivní identity míst i ke zvyšování podnikavosti mladých lidí a jejich udržení v lokalitě.

Na konci prázdnin Platforma spustí online kampaň k přilákání dalších členů a také donorů. Na programu jsou jednání s úředníky, politiky a v listopadu tematická konference v poslanecké sněmovně. Pozvání budou nejen poslanci a poslankyně, ale také čerstvě zvolení obecní zastupitelé z Ústeckého kraje.

Těm se představí sousedé ze Saska, jejichž obdobnou síť s názvem Kreatives Sachsen od loňska financuje přímo zemské ministerstvo financí. Dorazí i host z Birminghamu, kde jsou ve spolupráci města s tvůrčími talenty o několik desetiletí napřed. Zprostředkovaná zkušenost možná pomůže tomu, abychom v Ústeckém kraji neztráceli čas chybami, které si už zažili jinde v Evropě. Tak jako jsme se v devadesátých letech mohli poučit v případě horlivých investic do betonu bez reálného vlivu na společenský a ekonomický rozvoj kraje.

Pěstujeme zeleninu i sousedské vztahy

Aleš Bárta

Cestovatel, fotograf, zakladatel spolku Krásné sousedění a komunitní zahrady v Krásném Březně.

„Česká republika může sloužit jako dobrý příklad vypořádání se s následky po těžbě uhlí pro okolní země.“

V Ústí nad Labem letos zahájily sezonu dvě komunitní zahrady, ve kterých si mohou sousedé pěstovat zeleninu, bylinky nebo jenom dobré sousedské vztahy. První zahradou je Krásnobřezenská komunitní a školní zahrada spolku Krásné sousedění z. s., která vznikla jako společný projekt se ZŠ a ZUŠ Husova. Druhou je komunitní zahrada spolku Žížala na Terasě, z. s., kterou naleznete na sídlišti Severní Terasa. Obě zahrady nabízí prostor aktivním lidem, kteří mají zájem měnit věci ve svém okolí a záleží jim i na životním prostředí.

Důvody, proč se do komunitního zahradničení pustit, mohou být různé. Od touhy naučit se vypěstovat vlastní zdravou bio zeleninu až po potřebu poznat své sousedy. Nejčastější je hlavně společenský důvod – chuť seznámit se se sousedy nebo oživit občanskou společnost. Komunitní zahrada je prostor sdílený a společně spravovaný skupinou obyvatel, kteří zde tráví svůj volný čas. Slouží k pěstování užitkových a okrasných rostlin, a současně vytváří prostor pro rozvoj mezilidských vztahů a zvelebování okolí. V komunitních zahradách se spíše než zelenina pěstují mezilidské vztahy. Podobné zahrady naleznete na celém světě a skupiny nadšenců v nich mění své okolí. I proto se ti Ústečtí rozhodli navázat spolupráci, či se jen podívat na kolegy ze sousedních Drážďan.

Návštěva v Drážďanech a v Ústí

V Drážďanské čtvrti Johannstadt se nachází komunitní zahrada **Internationale Gärten Dresden**. Zeleninu, ovoce a další plodiny zde pěstují lidé z různých zemí, mohou sem přicházet migranti a realizovat své kulturní i společenské akce. V záhonech se můžete setkat s plodinami z Afriky, Japonska, Vietnamu i Blízkého Východu. Zahrada **Gemeinschafts Garten Prohlis** se nalézá ve stejnojmenné vyloučené lokalitě a její hlavní úkol spočívá v zapojení mladých lidí, seniorů a migrantů do společných aktivit vedoucím ke zvelebování jejich čtvrti. **Apfel Garten** letos vstoupila již do třetí sezóny. Veřejný prostor pro zahradničení na rohu dvou ulic není oplocený, nachází se zde i včelí úly a mezi jinými se věnují i permakulturním záhonům.

Obavy pesimistů z krádeží nebo nepochopení sousedů jak v Ústí nad Labem, tak v Drážďanech se zatím nenaplnují. Co ale všem zakladatelům komunitních zahrad lze doporučit, je dobře odhadnout své síly a časové možnosti, najít si spolehlivé pomocníky a partnery. Pojdte do toho rýpnout s námi!

Kulturní networking

Christine Rahn

Kulturní manažerka, která se věnuje posílení uměleckých výměn mezi Českou Republikou a Německem. Dříve působila v Domě umění a ve Fóru pro Architekturu a média v Brně, řídila vznik výměnného rezidenčního programu Blumen v Lipsku.

„V rámci první etapy na jaře 2018 zástupci z Hraničáře a GEH8 podnikli výzkumnou cestu po regionech, aby prozkoumali jejich kulturní prostředí.“

Veřejný sál Hraničář navázal v Drážďanech novou spolupráci v galerií GEH8, která v sobě skrývá nezávislý prostor určený pro prezentaci současného umění. Obě instituce se zabývají totožnými otázkami a leží jim na srdci společný cíl: sjednotit specifické kulturní organizace v přeshraničním regionu severních Čech a Saska.

Co je spojuje? Co mají společného? Jak mohou přispět k sociálním vlivům, které podporují veřejného ducha, občanské aktivity a regionální rozvoj? Všechny tyto potřeby vedly k založení česko-německého fóra Cooperation Forum for Culture, jehož cílem je sjednotit tuto nezávislou scénu kulturních asociací a iniciativ v regionech. Jedním z hlavních posláních je připravit sérii několika společných workshopů a sympozium zaměřené na dlouhodobé perspektivy a podporu budoucí spolupráce.

V rámci první etapy na jaře 2018 zástupci z Hraničáře a GEH8 podnikli výzkumnou cestu po regionech, aby prozkoumali jejich kulturní prostředí. Navštívili různá místa a lokace, setkali se s řadou tvůrců a hovořili s umělci o jejich zkušenostech, naléhavých potřebách a vizích pro konkrétní lokality. Co přesně se tedy v tomto přeshraničním regionu právě teď děje?

Kultura za hranicemi

Cesta začala v Sasku, konkrétně v Horní Lužici na pohraničním trojúhelníku mezi Českou republikou, Německem a Polskem. První zastávka se konala v Großhennersdorfu, kde se nachází KunstBauerKino, umělecké kino, které v roce 1993 založili místní filmoví nadšenci – komunita alternativně laděných a environmentálních aktivistů, jejíž kořeny sahají již do dob NDR. Od roku 2004 se v KunstBauerKino odehrává každoroční přeshraniční Neißer Film Festival, zaměřený primárně na hornolužický trojúhelník - Liberec, Jelenia Góra a sousední Mittelherwigsdorf.

V okolí se také nachází Kulturfabrik, bývalá továrna na těstoviny, od roku 1995 přetvářena na veřejný prostor, v němž se pojí kultura s alternativním životním stylem, ekologií a kreativním vzděláváním.

Ve městě Görlitz nezávislá umělecká scéna vychází z akademického prostředí – studentů a absolventů kulturního managementu zdejší univerzity. Hlavní kulturní dějiště tu vybudovala asociace Second Attempt v areálu bývalé továrny zvané Rabryka, kde se dřív vyrábělo pivo a dnes je z ní centrum městského rozvoje orientovaného na místní komunitu. Organizace podporuje každoroční festival současného umění Zukunftsvisionen, během něhož se od roku 2007 rekonstruuje opuštěné budovy i průmyslové prostory ve městě a prezentují vize budoucích proměn města a nového využití opuštěných míst.

Na předměstí Weinhubel se nachází Kühlhaus, bývalé chlazené sklady, v nichž se dnes pořádají workshopy, pronajímají se zde studia a zkušebny pro výtvarníky, řemeslníky, hudebníky a skateboardisty. V současnosti už se jedná o proslulé místo, dějiště legendárních koncertů i rodinných festivalů.

Ve vesnici Kirschau, v bývalém areálu textilní továrny sídlí iniciativa Im Friese. Areál se proslavil díky festivalům, jako je například festival obART. V současnosti se snaží přilákat více kreativních lidí – umělců, designérů a architektů a nabízet jim své prostory k pronájmu. V místní galerii FLOX se scházejí různí umělci zejména ze saské scény.

V Budyšině se nachází Kleinwelk a prostor Schwesternhäuser. Jedná se o komplex památkově chráněných budov, který v 18. století sloužil jako sídlo Moravských bratrů, jimž byl v regionu poskytnut azyl. Postupně se rekonstruuje pro multifunkční účely – bytové i nebytové prostory, turismus a obchod.

V Chemnitz působí umělecká asociace Oscar, která ve svých prostorách vystavuje díla spojená s místní i mezinárodní komunitou. Asociace byla založena v roce 1991, její počátky ale souvisejí již z alternativní scénou osmdesátých let. V posledních letech spolupracuje například s kulturním centrem Weltecho sídlícím v budově bývalé Kammer der Technik a vedle výstavních prostor je zde i klub, v němž kromě koncertů a performancí hraje i divadlo.

Asociace současného umění Freunde Aktueller Kunst ve Zwickau byla založena v roce 1998 a sídlí na hlavní ulici v centru města. Asociace také založila festival Literaturfrühling a zapojuje se do rozvoje města především poukazováním na to, komu vlastně město patří.

Poslední navštívené místo v Sasku Kunst-kelle se nachází v Annabergu. Tato iniciativa spolu s galerií Anna působí v regionu již řadu let, během nichž zažila řadu proměn místního politického rozhodování o kultuře. Prohlédnout si zde můžete mimo jiné díla avantgardního umělce Carlfriedricha Clause.

Drážďany a výstavní prostory

Součástí projektu je mapování výstavních prostor v Drážďanech. Mezi zajímavé výstavní prostory současného umění patří C. Rockefeller Center a Hole of Fame. Komplex budov Zentralwerk je založen na komunitním organizování správy o prostory k bydlení i tvorbě. Každý, kdo v daném komplexu bydlí a pracuje, se finančně podílí na rekonstrukci budov. V komunitě nesídlí pouze umělci, ale také architekti, designéři, hudebníci a iniciativy, jako je například Chaos Computer Club, který si zde pronajímá studio a byt v jednom.

V květnu 2019 se v Zentralwerku bude konat konference o umění v době, kdy Drážďany budou hostit setkání sítě Trans Europe Halles. V regionu působí organizace Kreatives Sachsen, jenž se zaměřuje na dlouhodobou spolupráci s podnikateli a zdejší kulturní a vzdělávací scénou.

Kultura na severu Čech

Mezi zástupce nezávislých uměleckých a kulturních organizací v pohraničí severních Čech organizátoři fóry vybrali městské nezávislé Kino Varšava, jenž se nachází v centru Liberce. Kinosál se sice stále rekonstruuje, přesto se v něm pravidelně promítá a koná se v něm Neisse Film Festival. Kromě toho zahrnuje jeho bohatý program také výstavy, koncerty, debaty a další festivaly. Před budovou se nachází galerie Ahoj Nazdar Čau a prezentuje především díla od místních autorů.

Kreativní průmysl v Liberci dále zastupuje prostor Kultivar, který se zaměřuje na umění, řemeslo, design a sdílené kanceláře. Zajímavým místem v tomto regionu je také Zauhlovačka. Bývalá věž opuštěného továrního objektu ve Vratislavicích nad Nisou.

Průzkumné cesty vedly také do Chomutova, kde působí občanské sdružení Kuprospěchu, jež v roce 2003 založila skupina lidí, kteří se rozhodli vrátit do se-

verních Čech a přispět ke kulturnímu životu ve městě. Místní obyvatelé a umělci se scházejí ve zdejších studiích, zkušebnách, ve skate klubu a v kavárně – a právě tam se také utužují přeshraniční vztahy. Od roku 2004 se zde například ve spolupráci s Chemnitzem a Alte Brauerei koná festival Zum Bajšpil. Aktivity sdružení nabízí místním, zejména pak mladým lidem, zajímavé perspektivy a přispívají k uvědomění v oblasti životního prostředí a občanského života. Jeden z budoucích projektů počítá s přeměnou staré vily vedle Hotelu Sudety v kulturní středisko.

Kulturní program ve městě Most zajišťuje dětské divadlo a základní umělecká škola, která organizuje řadu workshopů v oblasti současného výtvarného umění, tance a divadla pro děti a zároveň má vazbu na současnou uměleckou scénu, protože spolupracuje s dalšími městy včetně Ústí nad Labem.

V nedalekém Litvínově, dalším městě obrovských průmyslových komplexů a největší ropné rafinérie současnosti, se formuje občanské sdružení MY Litvínov, jež se snaží zvyšovat atraktivitu města a to zejména veřejnými uměleckými intervencemi – například na střeše supermarketu či pomocí boxu veřejné knihovny, který slouží k půjčování i vracení knih. Mezi hlavní předměty zájmu tohoto sdružení patří také problémy

společenského a ekologického charakteru a ochrana kulturního stavebního dědictví.

Litografická dílna Lito Litho a Kinoklub Ostrov provozují v Litoměřicích kreativní workshopy a události týkající se veřejného prostoru, zdravého životního prostředí a fair trade. Důležitými body na této mapě je také pouliční galerie UKG v Děčíně a místo letních uměleckých sympozií Löblhof & Artgrund ve Staňkovicích.

Mezi kulturní a uměleckou scénu v Ústí nad Labem patří galerie ve veřejném prostoru Deska. Galerie In Vitro od roku 2012 využívá prázdné prostory u vstupu do tiskárny, která se nachází na viditelném místě. Etablované institucionální výstavní platformy reprezentuje Galerie Emila Filly a Dům umění Ústí nad Labem.

Závěrem

Tento kulturní networking přináší nové síťování organizací, uměleckých skupin i jednotlivých umělců. Platforma má v budoucnu zhodnotit výsledky (zkušenosti, know-how, kontakty) a dávat příležitosti se potkat i navázat různorodou spolupráci. Odrasovým můstkem bude mezinárodní konference v roce 2019 v Ústí nad Labem a v Drážďanech, která přinese nové otázky a témata přeshraniční spolupráce i posílení kulturních vztahů mezi Saskem a severními Čechami.

Hraničář je místem pro děti

Pavína Loskotová

Vystudovala obor Učitelství studium výtvarné výchovy pro základní, střední a základní umělecké školy. Pracuje jako koordinátorka edukačních a doprovodných programů ve Veřejném sále a Galerii Hraničář.

Veřejný sál Hraničář nabízí již několik sezón program s výtvarným zaměřením pro rodiny s dětmi a školní kolektivy.

V letošní sezóně jsme připravili několik novinek. Jednou z nich byl komponovaný den s názvem Sauna: skandinávské dobrodružství pro děti. Program inspirovaný zimou, severskými motivy a pohádkami se odehrával na jednotlivých stanovištích v prostorách Veřejného sálu Hraničář.

Stanoviště měla originální výtvarnou podobu, na které se podílela grafička Magdaléna Gurská. Umělkyně Veronika Tilšerová navrhla a zrealizovala stavbu malého kouzelného domku a atmosféru příběhu nám pomohli vytvořit i žáci ZUŠ Evy Randové, kteří dětem předčítali severské pohádky. Dospělí doprovázeli děti na cestě za dobrodružstvím nebo si mohli vyzkoušet pletení a háčkování skandinávských motivů pod vedením lektorky Jitky Klepačové.

Galerie dětem

Na jaře přibyl k výstavě Tvář krajiny prostor s názvem Hraveniště, interaktivní koutek pro děti. Prostor schodiště potažený modrým molitanem se proměnil v řeku Labe. Malí návštěvníci mohli chytat duhu, zaplňovat krajinu figurkami z modelíny, sestavit si vlastní krajinu z magnetických prvků na tabuli nebo si odnést omalovánku s motivy dominant (kolem řeky Labe, které nakreslila ilustrátorka Adéla Bierbaumer.

Hraničář školám

Čtvrtou výstavní sezónu nabízí Galerie Hraničář školním skupinám galerijní animace a výtvarné dílny. Galerijní animace je specifickým typem vzdělávacího programu, obohacuje výuku výtvarné výchovy, ale i dalších předmětů o přímý kontakt s originálem uměleckého díla. „Oživuje“ umělecká díla a prostor galerie a propojuje teoretické znalosti s praktickou činností.

Ve výstavní sezóně 2017/2018 jsme opět spolupracovali s Katedrou výtvarné kultury PF UJEP. Studenti si v naší galerii vyzkoušeli realizaci galerijní animace k výstavě Stud.

Výtvarné dílny jsou/byly v Galerii Hraničář realizovány studentkami Fakulty umění a designu, Kateřinou Houbovou, Sašou Šlikovou, Evelínou Ženíškovou a Veronikou Tilšerovou, které si pro žáky různého věku připravily vždy originální úkoly.

Kino a dětské dílny

Stejně jako v minulých letech bylo možné navštívit dvakrát v měsíci film určený pro dětského diváka s následnou výtvarnou dílnou. Dílny pro menší děti vedla Zuzana Koubová z Tamaryšku, dílny pro větší děti pak lektorka Markéta Müllerová.

Samozřejmostí jsou výtvarné dílny a workshopy, které připravujeme jako doprovodný program k větším akcím jako je Noc muzeí a galerií, letos to byla galerijní bojovka a workshop šití, během něhož si děti ušili vlastní batůžek. Výtvarné dílny jsou součástí festivalů pořádaných Veřejným sálem Hraničář, například Rodinný festival nebo Festival ilustrace a komiksu.

Rodinný festival

V Ústí nad Labem můžete během roku zavítat pouze na několik málo kulturních akcí, které jsou zaměřeny na rodiny s dětmi. Proto jsme se v roce 2017 rozhodli ve Veřejném sále Hraničář uspořádat první ročník několikadenního festivalu, který rozšiřuje kulturní nabídku pro rodiny s dětmi v Ústí nad Labem.

Třídenní Rodinný festival je jedinečný tím, že nabízí kvalitní divadelní a taneční představení, workshopy s hudebníky a tanečníky, výtvarné dílny se známými ilustrátory nebo architektky. Festival je neobvyklý také tím, že většina nabízených aktivit je interaktivních, děti nejsou jen pasivními diváky, ale stávají se součástí představení nebo ho přímo s tanečníky, herci, hudebníky a výtvarníky pomáhají vytvářet.

První ročník se konal předposlední zářijový víkend a v programu se objevila divadelní představení studia Damúza Deset-dvacet-sova!, filmový workshop Lunapark filmových vynálezů, lekce hry na ukulele, hudební vystoupení La školy nebo výtvarná dílna s ilustrátorkou Evou Volfovou. Závěr festivalu si děti užily přímo na jevišti s Mirkou Eliášovou během tanečního představení Svět z papíru.

Řekli jsme si, že rok je dlouhý a tak si ukrátíme chvíle čekání na druhý ročník festivalu off programem. V Hraničáři jste mohli o nedělích vidět soubor Ryba řvoucí s představením Dobrodružství v zahradě nebo pohádku O velkém čaroději souboru Toy machine.

Letošní ročník Rodinného festivalu se koná od 21. do 23. září. Překvapení jsme si přichystali pro návštěvníky, kteří Veřejný sál Hraničář neznají nebo nikdy nenavštívili prostory Galerie Hraničář. Tým Hraničáře pro malé i velké návštěvníky vytvoří site-specific instalaci s divadelními výstupy, hudbou a videem. Speciálně upravenými místy v galerii a na sále budou provázet žáci Základní umělecké školy Evy Randové v kostýmech.

V neděli si pak nenechte ujít taneční představení Momo, které je inspirované známým příběhem Michaela Endeho, autora Nekonečného příběhu.

Festival ilustrace a komiksu

Vloni na podzim proběhl druhý ročník Festivalu ilustrace a komiksu. Proč a jak festival vznikl, kam směřuje a na co se můžou návštěvníci těšit v dalších letech vám přiblíží jeho organizátoři (kteří se sami sebe ptali a sami si odpovídali): Adéla Bierbaumer, Lukáš Pokorný a Magdaléna Gurská.

Jak byste Festival ilustrace a komiksu představili lidem, kteří ho neznají?

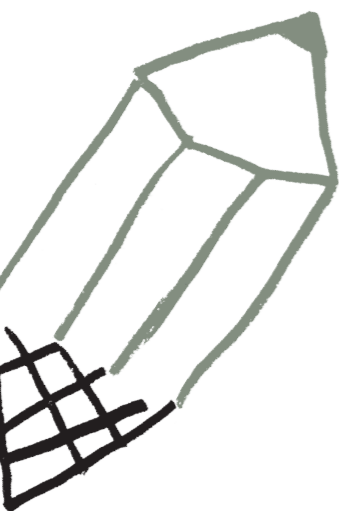
Adéla: Je to festival lidí, co kreslí tužkou, uhlím, fixama na papír nebo do kompu a pak z toho dělají knížky, ziny, komiksy nebo dělají úplně něco jiného - festival.

Lukáš: Skvělá akce pro všechny, kteří mají rádi komiksy a ilustraci. Suchý, já vím, ale to není všechno. Narozdíl od většiny akcí podobného typu náš festival potěší spíše lidi, kteří mají sami blízko k tvorbě. Je jedno, jestli amatérské tvorbě čistě pro radost nebo profesionální.

Díky skoro rodinné atmosféře, spouště workshopů a celkové propletenosti organizátorů, hostů a návštěvníků se můžete lehce dostat do centra dění a sami se něco nového naučit.

Není to jako velké Cony, které působí do jisté míry anonymně a neosobně. S osobnostmi našeho festivalu přijdete často do kontaktu. Ať už těsně po přednášce nebo později v kavárně (čti na baru). Zajímavý je také přesah do jiných oborů souvisejících s kresbou. Například se nám tam nějak sama organicky rozrůstá komunita tatérů.

Magda: Je v Ústí a je od lidí, co to tady mají rádi a budují tady něco jako kulturu, což je tak trochu běh na dlouhou trať a to navíc ještě v hodně zarostlém a neudržovaném terénu... a bez bot občas mám pocit, že i bez trenek... Hodně podstatný je pro nás to, že si zakládáme na pohodové atmosféře a pohostinnosti, takže hodně lidí z hostů i návštěvníků spí většinou v našich vlastních postelích případně na gaučích a tak. Obecně je všechno založené na přátelských vztazích, dobrém jídle a kvalitním hudebním doprovodným programem. Hosté jsou většinou naši kamarádi, nebo kamarádi kamarádů a podobně. Svět je malej, no.

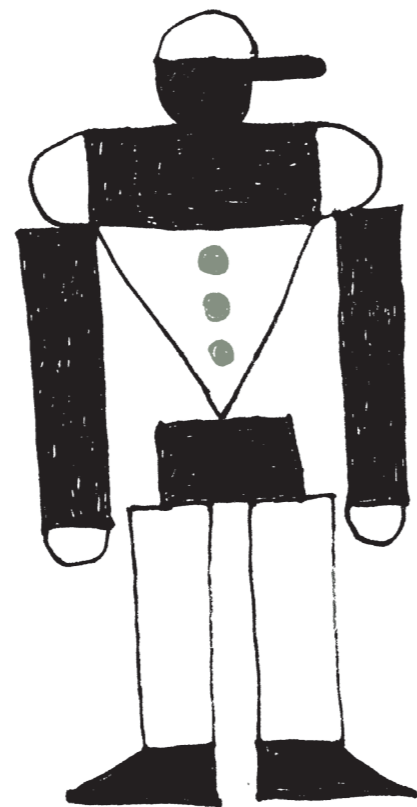

Proč jste se do takového projektu pouštěli?

A: Byla jsem oslovena dvěma kamarádkami, Magdalenou Gurskou a Martinou Johnovou, že bychom mohly udělat festival zaměřený na ilustrátorskou tvorbu, jelikož nic podobného se v Ústí nedělo a chtěli jsme pozvat kamarády na skvělou akci a přesvědčit je, že tohle město je sakra skvělé.

L: S Jirkou Starým jsme měli před pár lety ambici zorganizovat literárně komiksový festival zaměřený hlavně na fantastiku. Chtěli jsme navázat na tradici dnes už mrtvého Bohemiaconu. V Ústí nám zkrátka něco podobného chybělo a pokud v tomhle městě něco chcete, s největší pravděpodobností se toho nedočkáte, dokud si to sami nezorganizujete. Souhrou okolností, osudu, karmy nebo Síly jsme se potkali s holkama z Kruhu. Plánovaly zrovna nový festival zaměřený na grafiku a ilustraci, a tak jsme dali hlavy dohromady. Ani jedna strana sice nedotáhla svůj původní záměr, ale vznikl z toho (možná lepší) Festival ilustrace a komiksu, který byl průnikem našich snah.

M: Protože tady nic podobného nebylo a my jsme měli prostě potřebu, chuť a snad i sílu to nějak změnit. Je to skvělý pocit, když děláte lidi kolem sebe spokojený a šťastný. Zkuste si to někdy. Navíc dobrá zpráva je, že na kvalitní a povitivní lidi se nabalují další a další a to je docela solidní předpoklad, aby se tady něco změnilo. V lidech a v jejich stereotypech a předsudcích.

Jaké máte s festivalem ambice?

A: Rozhodně pokračovat, než na to nebude čas, energie, narodí se děti, někdo vyhoří nebo se odstěhuje daleko k moři.

L: Zatím jsem žádné extra velké ambice nevnímal. V Ústí nad Labem je podle mě největší ambicí většiny akcí, kde nevystupuje Michal David, hlavně přežít a nějak důstojně fungovat. Potěšilo by mě, kdyby se z našeho festivalu časem stala oblíbená událost, kam budou rádi chodit Ústečani i lidi z jiných měst. Aby to byla akce, odkud budou všichni odcházet se zážitky i s tím, že se něco nového naučili nebo dozvěděli. Díky příhraniční poloze Ústí máme snad ještě ambici dále prohlubovat česko-německou spolupráci a zvat osobnosti komiksu a ilustrace z obou zemí.

M: Chceme dál pokračovat, protože je pořád co zlepšovat a je to pro nás stále aktuální.

Podle čeho si vybíráte hosty?

A: Většinou oslovujeme kamarády, které chceme podpořit a chtěli bychom s nimi prohodit pár slov, protože se s nimi normálně nesejdeme. Ale nemůžeme je zvat každý rok, takže je střídáme s autory, kteří se pohybují na našem českém ilustrátorském písečku, který okořeníme nějakým zajímavým hostem ze zahraničí. Ale je to především festival kamarádkského typu.

L: Podle toho, co máme rádi. Sice občas není lehké se shodnout, ale výsledek zatím pokaždé všechny mile překvapil. Snažíme se vybírat hosty, kteří jsou kvalitní a profesionální, ale zároveň přístupní i běžným návštěvníkům. Nechceme být uzavřenou akcí pro pár uměleckých nadšenců.

M: Většinou jsou to kamarádi, známí nebo naše idoly a protože jsou to všechno převážně fajn lidi, nemají problém za námi přijet. Navíc, kdo by nechtěl do Ústí, je to teď taková cool periferie opředaná záhadami.

Jaký máte názor na českou ilustrátorskou a komiksovou scénu?

A: Podle mne dospěla velmi silná generace skvělých autorů a podporovatelů ilustrace i komiksu, ale pořád je velmi náročné se uživit jen tím, co vás baví, takže obdivuji všechny, kteří se zabývají tímto oborem. Když to vidíte na internetu nebo na Chlubitku, všichni jsou tak výjimečný a šikovní, až je to někdy depresivní, pak o tom s tím člověkem mluvíte a ono to většinou ideální vůbec není, ale vidím za tím tu píli, odhodlání a každodenní boj, krása.

L: Ilustrátorskou scénu hodnotit nemůžu, tam nemám takový rozhled. Co se komiksově scéně týče, tak mi přijde, že jsme oproti západu ještě hodně pozadu. Sice postupujeme, ale pomalu. Je tu spousta lidí, kterým patří můj obdiv za to, jak moc posunuli českou komiksovou scénu. Pokrok za těch posledních 20 let je neskutečný.

Nějak ale stále nepřichází ta mladá generace, která kvalitou dotáhne světový komiks. Je tu spousta umělců, kteří umí kreslit, ale neumí vyprávět. Bohužel komiks není jen o kresbě, ale o tom, jak s tím médiem umíte pracovat a jestli máte příběh hodný vyprávění. Moc proto nechápu, proč se většina kreslířů pouští do sólo tvorby. Je to egem nebo ziskuchtivostí nebo tím, že to prostě scénáristi nejsou?

Pak z toho vznikají všechny ty crowdfundingové kampaně, co na nás chrlí jeden podprůměrný komiks za druhým. Většinou z dílny nějakého kreslíře, co zrovna vyšel školu. V recenzích pak najdete v nějaké době tu alibistickou větu na český komiks dobrý. Tohle jsme si mohli dovolit v době Saudka, dneska už je to spíš ostuda. Naštěstí jsou tu lidi jako Štěpánka Jislová nebo Nikkarin, kteří mi dávají naději, že to jednou fakt přijde.

M: Obecně mě asi baví víc, když se lidi neškatulkují. Myslím, že se častokrát stane, že ilustrátor udělá třeba super komiks právě proto, že k tomu přistupuje s otevřenou hlavou a není svázaný nějakými zajatými a osvědčenými metodami. Občas se stane, že je to naopak. Prostě riskantní podnik. Mám dojem, že dneska se od člověka vyžaduje, aby zvládal všechny umělecké disciplíny, málokdo je ale takhle renesanční člověk. Ale pár jich tu je. Vážím si lidí, kteří zvládají skvěle řemeslnou stránku věci, ale zároveň jsou otevření experimentovat a přesahovat vlastní pohodlí a standard.

Vaši oblíbení kreslíři?

A: Moje sestra, když to ještě neuměla. Jinak jich je spousta. Jaj.

L: Na české scéně je to už zmíněná Štěpánka Jislová, Lenka Šimečková a Nikkarin. Ze zahraničních pak Moebius, David Rubin, Thomas Ott, Dave McKean, Wes Craig, Mike Mignola. Na závěr musím ještě zmínit mladého slovenského kreslíře Martina Šugára, se kterým sám momentálně na jednom komiksu pracuji.

M: Mám ráda třeba Adélu. A partu z Nýbrže, to jsou srdcaři. Na české ilustrátorské scéně teď podle mě panuje období světla. Je tady řada hvězd, některé jsou víc punk, jiné zase naopak spíš mainstream, ale nutno dodat, že i tahle oblast má dost vysokou úroveň.

Já osobně mám ráda Veroniku Vlkovou a Jana Šrámka. Líbí se mi, že každý zvlášť má specifický styl, ale když se jejich práce spojí, dostává nový rozměr. Myslím, že většina tvůrců jsou individualisti i proto si tohohle přístupu vážím. Pak mě baví Martin Lacko a Eva Maceková, Nikola Logosová, Nikola Hoření, určitě zmíním Kubu Plachého, Lanu Kasianovu, Obrazy světa od Terezy Řičanové, Petra Brueghela, Hye-ronima Bosche (z trochu staršího sudu), Zane Zlemesa, Jonatan Södeström a jeho počítačové hry, Taru Booth a teď jsem si uvědomila, že nejlepší komiks, který jsem poslední dobrou četla, je Bumerang od Jooyoung Kim. V komiksovém závěsu teda zbytek důstojné společnosti Marjane Satrapi, Art Spiegelmann, Chris Ware, David Shrigley, a kultovní je pro mě třeba Heinz Edelmann a jeho holucinogenní zpěvník pro Beatles, ten jsem baštila už za mlada. Zapomněla jsem ještě na Annie-Pootoogook. Radši tečka, pač by to nemělo konce. To je dobrý, ne?

V čem bude ročník 2018 jiný a na co se mohou návštěvníci těšit?

A: Jiné to bude v tom, že je to 3. ročník a my s každým ročníkem rosteme, nejen do šířky, ale i do výšky a hloubky. Já sama se chci nechat překvapit :)

L: Těšit se určitě můžete na velká komiksová jména z ČR i Německa (bude to stát za to). Na spoustu nových workshopů a skvělých lidí. Na představení chystaného komiksu Sacramentum a na nás! Tak čau v listopadu.

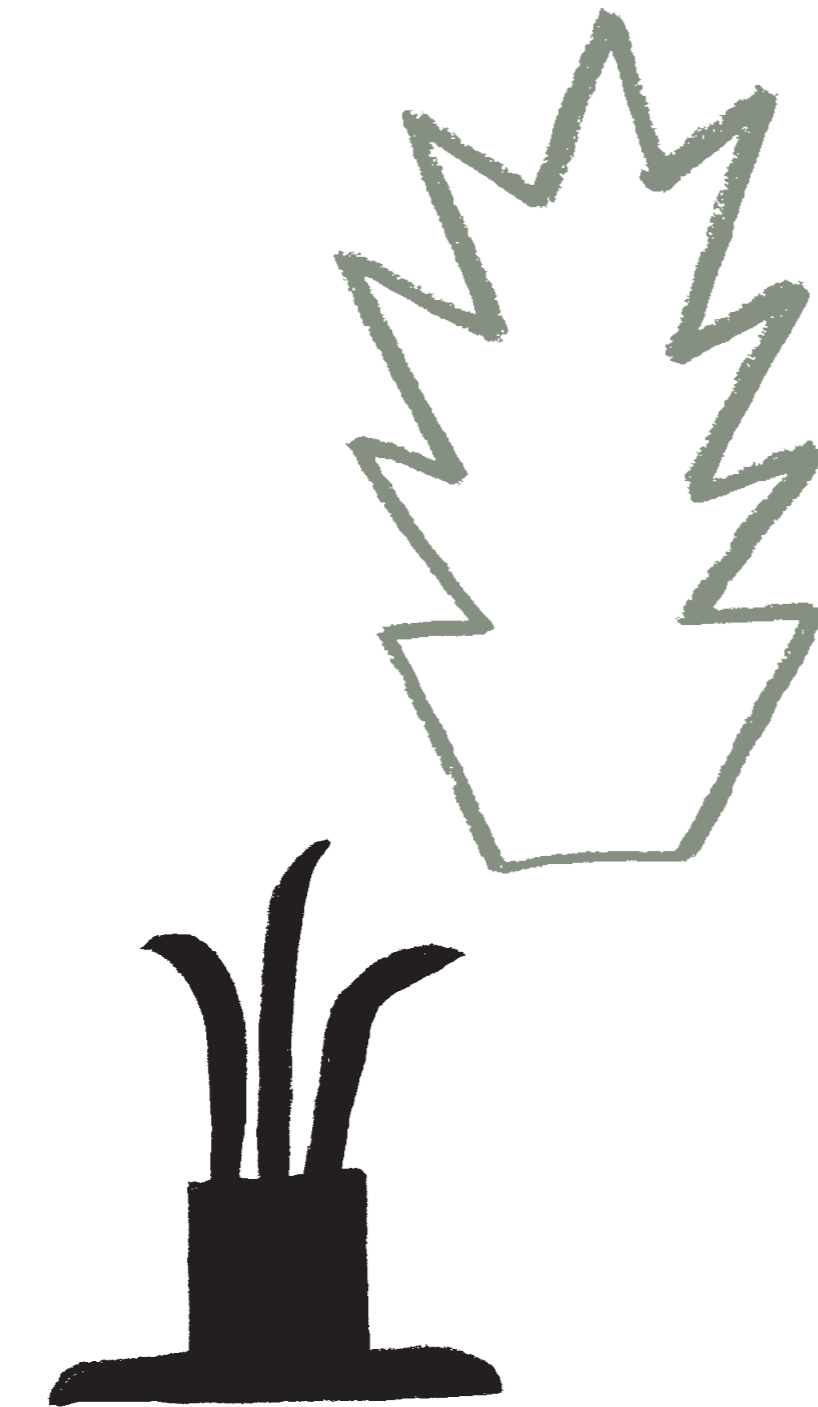
M: Bude jiný v tom, že bude jiný. Jiný vizuál, už jsou nápady, nová jména, známá i neznámá, možná snad i víc profí. Napeče-me buchty. Uvidíme. Ale cítím v kostech, že to bude pecka.

Hraničář konečně i venku

Nová sezóna, nový program, nové nápady.

Od září to zase rozjedeme a tentokrát máme navíc velkou novinu. Po zdoluhavém procesu plného papírování bude z prostoru před Hraničářem konečně pěší zóna. To znamená konec uhýbání rozjetým autům a proplétání se mezi těmi zaparkovanými. Hraničář se tak konečně dočkal důstojného prostoru před vlastní budovou, kde může v budoucnu připravovat svůj program. Už 4. září se můžete těšit na první venkovní akci. Zahájíme sezónu spuštěním video-mappingu na téma historie a bohatství Ústí nad Labem. Bude se jednat o velkoplošnou projekci na celou plochu komunikace před vstupem do budovy. Vytvoří se tím pravidelná večerní světelná scéna, která se bude během měsíců proměňovat.

Tím to ale nekončí. Pro venkovní prostory připravujeme i další prvky, kterými chceme prostor kolem budovy kultivovat. Plánujeme vytvořit originální mobiliář pro veřejnost, jako jsou stoly, židle, květináče, mobilní zastřešení aj., a umožnit tak kolemjdoucím, aby tento prostor využívali nejen k odpočinku a pozastavení, ale také ke kulturnímu vyžití našeho programu. Cílem je vytvořit zajímavý prostor pro každého, aby připomínal jakýsi interiér v exteriéru a vytáhnout život zase zpátky ven do ulic.

Videomapping bude protínat celý program Hraničáře a promítne se do většiny našich akcí. Venkovní mobiliář zase nabídne možnosti pro úplně nové akce jako například venkovní koncerty vážné hudby. Co vás před Hraničářem čeká se můžete pokochat sami. Ulici otevíráme 4. září 2018.

Podzim 2018 v Hraničáři

Babí léto na ulici a otevření nové pěší zóny 4.–7. 9.

Poslední záchvěvy léta prožijte s námi venku, s koncerty, letním kinem, tančírnu, dětskou dílnou, workshopy guerilla gardeningu a samozřejmě v klidu venkovní kavárny.

Rodinný festival 21.–23. 9.

Tři dny plné zábavy pro celou rodinu. Těšit se můžete na krásné taneční představení Momo, workshopy, výtvarné dílny a mnoho dalšího.

Týden architektury 28. 9.–4. 10.

Vybrané procházky, prohlídky a filmy se zaměří na typické architektonické styly první republiky, představí to nejlepší, co vzniklo v uplynulých 100 letech.

Topografie pozornosti 24. 10.

Zahájení již šesté výstavní tematické sezóny v Galerii Hraničář.

Koncert Kafka Band (Collegium Bohemicum) 11. 11.

Skupina Kafka Band, v jejímž čele stojí zpěvák a výtvarník Jaromír Švejdlík a spisovatel Jaroslav Rudiš, se inspiroje tvorbou spisovatele Franze Kafky.

Festival ilustrace a komiksu 16.–18. 11.

Festival lidí, co kreslí tužkou, uhlem, fixem nebo jinak na papír a do kompu, pak z toho dělají knížky, komiksy, ziny nebo dělají úplně něco jiného.

Festival KULT v Hraničáři

Festival vždy na podzim oživuje kulturní život v Ústí nad Labem výběrem aktuálně nejzajímavějších představení tuzemských i zahraničních divadel.

Program:

11. 10. Bratři v tricku

13. 10. Divadlo Damúza - Kar

14. 10. Divadlo Minor - Koukej svět,

30. 11. Divadlo LaPutyka - Biograf

Denní kavárna / Večerní bar:

CAFÉ
- VE
FOYER

HRANIČÁŘ
tematický časopis Veřejného sálu a Galerie Hraničář

www.hranicar-usti.cz
Prokopa Diviše 1812/7
400 01 Ústí nad Labem

Vydává / Veřejný sál a Galerie Hraničář
Redakční rada / Martina Johnová,
Lukáš Pokorný, Martin Marek
Grafická úprava a sazba / Aleks Hue
Ilustrace / Magdaléna Gurská, Adéla Bierbaumer
Fotografie / Tomáš Lumpe
Autorský plakát / Barbora Müllerová

Tisk / SLON, spol. s r. o.
Náklad / 1.000 ks
Časopis je volně k rozebrání.

galerie@hranicar-usti.cz
program@hranicar-usti.cz
www.hranicar-usti.cz/medialab

